

Analyyttisen feministisen metafysiikan sukupuoliontologiat
Transfeminismin mahdollisuus sukupuolirealismissa

Maj Paanala

Filosofia

Jyväskylän yliopisto

25.6.2015

Pro-gradu

Abstrakti

Analyyttisen feministisen metafysiikan sukupuoliontologiat -
Transfeminismin mahdollisuus sukupuolirealismissa

Maj Paanala

Filosofia

Jyväskylän yliopisto

25.6.2015

Pro-gradu

Sivuja 63

Ohjaaja : Heinämaa, Sara

Käsittelen pro-gradussani analyttisen filosofian sukupuoliontologioita. Tutkimukseni keskittyy erityisesti Sally Haslangerin filosofiaan. Hänen työnsä rinnalla käsittelen Charlotte Wittin, Natalie Stoljarin ja Mari Mikkolan näkemyksiä sekä kritiikkiä Haslangerin sukupuoliontologiaa kohtaan. Arvioin näitä sukupuoliontologioita transfeminististen tavoitteiden kautta. Erityishuomio annetaan kysymykselle sukupuolen itsemäärittelystä. Tämän tarkoituksena on arvioida analyttisen feminismen hyötyjä sekä mahdollisia haittoja transfeministisille tavoitteille.

Argumentoin työssäni, että sitoumukset realismiin ja naturalismiin sukupuoliontologioissa eivät ole teoreettinen este transfeministisille työlle. Ongelmakohta on ennemminkin ontologioiden sitoutuminen sosiaaliseen konstruktionismiin, tai voimakas sitoumus sukupuolen mielestä riippumattomiin piirteisiin. Sukupuolen itsemäärittelylle tämä tarkoittaa, että tarvitsemme uudenlaisia lähestymistapoja itsemäärittelyn teoreettiseen perusteluun. Arvion työssäni Talia Bettcherin ratkaisua tehdä itsemäärittelystä eettinen kysymys tapana löytää uudenlaisia teoreettisia tiloja.

Avainsanat: feminismi, transfeminismi, filosofia, Haslanger, sukupuoliontologia, itsemäärittely

SISÄLTÖ

Sisällys

JOHDANTO	4
1. SALLY HASLANGERIN UUSI REALISTINEN SUKUPUOLITEORIA	10
1.1. Sosiaalinen konstruktionismi	16
2.FEMINISTINEN METAFYSIIKKA.....	22
2.1. Charlotte Wittin unifikaatioessentialismi.....	23
2.2 Natalie Stoljarin samanlaisuus-nominalismi	31
2.3 Mari Mikkolan Piirre/normi yhdessämuuntelumalli	40
3.TRANSFEMINISMI.....	46
3.1 Talia Bettcher ja ensimmäisen persoonan auktoriteetti.....	52
JOHTOPÄÄTÖKSET.....	57
LÄHTEET:.....	61

JOHDANTO

Työni tarkoituksena on tutkia analyttisen filosofian piirissä kehitettyjä feministisiä sukupuoliontologioita eli vastauksia kysymykseen, millä tavalla sukupuoli on olemassa, mikäli lainkaan. Selvitän ja tulkiten erityisesti Sally Haslangerin näkemystä sukupuolesta. Haslanger on julkaissut kokoelman merkittävimmistä artikkeleistaan vuonna 2012, joten hän on hyvin ajankohtainen kirjoittaja. Haslanger on myös hyvin ristiriitaisia reaktioita herättävä ajattelija, sillä hän on lähestynyt sukupuolen kysymystä uudella tavalla niin teoreettisesti kuin tiedepoliittisesti. Haslangerin filosofia haastaa metafyyssiseen keskusteluun sukupuolierottelun perustasta, kuten omakin tutkielmani osoittaa. Suuri osa muista nykyteorioista on kehitetty nimenomaisesti Sally Haslangerin näkemyksen vaihtoehdoiksi, ja esitetty joko sen kautta tai sitä vastaan. Olen nostanut Haslangerin rinnalle kolme muuta teoreetikkoa, Charlotte Wittin, Natalie Stoljarin ja Mari Mikkolan. Jokainen heistä esittää perustellun näkemyksen sukupuolen ontologiasta omalla motivaatiollaan.

Toinen merkittävä osa pro-gradu -työtäni koskee transfeminististä filosofiaa tai ainakin sellaisen mahdollisuutta. Transfeminisminä tarkoitetaan feminististä suuntausta, joka teoretisoinnissaan pyrkii ottamaan huomioon sukupuolivähemmistöjen aseman ja kokemukset. Transfeminismi on osa feminististä teoriaa, joten argumentoinnin tulisi koskea kaikkia naisia yleensä. Akateemisena ilmiönä transfeminismi on melko uusi, sillä ensimmäinen artikkelikokoelma aiheesta ilmestyi vasta vuonna 2006¹. Filosofian piirissä keskustelu sukupuolivähemmistöistä on alkanut eriytyä samoihin aikoihin. Tarkoitukseni on pyrkiä hahmottamaan ja kehittämään teoreettisia mahdollisuuksia transfeminismin. Pidän itsestään selvänä, että feministisen keskustelun monikantaisuus on positiivinen asia, ja että feminismin tulisi ottaa huomioon sukupuolivähemmistöjen ongelmat. Transilmiöt ovat kiistatta olemassa ja osoittavat, että on olemassa monenlaisia tapoja olla mies tai nainen.

¹ Scott-Dixon toim. 2006

Transfeministinen teoria on kiinteästi sidoksissa antirealistisiin sukupuolikäsityksiin ja -malleihin. Transfeminismissä antirealistinen maailmankatsomus vaikuttaa huomattavan korostuneelta, sillä suuntauksen tausta on pitkälti queer-teoriassa sekä yhdysvaltalaisissa poliittisissa liikkeissä. Sukupuolenkorjaushoitoihin ilmiönä liittyy useita filosofisia kysymyksiä, jotka koskevat personaan ja identiteetin pysyvyyttä ja muutosta, erityisesti minäkuvan² osalta.³ Vastauksia metafysiisiin ja ontologisiin kysymyksiin haetaan usein nimenomaisesti nominalismin ja antirealismin suunnasta.

Oma tutkimuksellinen työni ja mielenkiintoni on kuitenkin täysin päinvastaisessa suunnassa. Tulen osoittamaan, että transfeminismille voi rakentaa filosofisen perustan realismin ja naturalismin kautta. Tutkielmassani tätä viitekehystä edustaa erityisesti Sally Haslanger. Haslanger on kiinnostunut ennen muuta siitä, miten feministiset projektit voidaan saada toimimaan naturalismin, realismin ja objektivismin ehdoin. Charlotte Witt taas pyrkii löytämään ja kehittämään sellaisia teoreettisia malleja, jotka voisivat selittää sukupuolisuuden kokemuksen merkityksellisyyden ja roolin yhteisöllisessä elämässä. Stoljarin tarkastelun kohteena ovat ne tavat, joilla naisten luokka muodostuu. Mikkola puolestaan pyrkii löytämään tapoja säilyttää intuitiot sukupuolista realistisessa viitekehyksessä.

Kaikki näistä teoreetikoista sitoutuvat sosiaalisiin ontologioihin, ja sekä Haslanger että Witt antavat hyvin pienen roolin ihmisen omalle kokemukselle sukupuolesta. Vaikka Wittin teoria korostaakin sukupuolen tärkeyttä, niin kyseessä on kuitenkin enemmän sosiaaliseen vahvistamiseen nojautuva malli. Transfeministiset teoriat ovat sen sijaan edenneet yksilön persoonan ja minuuden muodostumista koskevan teoretisoinnin kautta. Kysymykset minän ja sukupuolen suhteesta ovat merkittäviä, kuten kysymykset itsemäärittelystä. Itsemäärittelyllä tarkoitetaan tässä ihmisyksilön oikeutta määritellä itse sukupuolisuutensa. Tämä yleensä perustellaan eettisen vapauden nojalla, joten itsemäärittelyteoriat eivät suoralta käsin kytkeydy sosiaalista ontologiaa kehittäviin teorioihin. Itsemäärittelyyn liittyvät kysymykset ovat kuitenkin tärkeä osa transyhteisöissä käytyjä keskusteluja. Tämän vuoksi en halua ohittaa näitä kysymyksiä, vaan selvitän Talia Bettcherin panosta kyseiseen keskusteluun. Pyrin näin rakentamaan yhteistä perustaa keskustelulle itsemäärittelystä ja keskustelulle sukupuolen ontologiasta.

² Käytän pro gradu- tutkielmassani *minäkuva* -käsitettä puhuessani identiteetistä siinä mielessä, jossa käsite psykologiassa ymmärretään (engl. *personal identity*) ja varaan *identiteetti* -käsitteen sen filosofiselle merkitykselle eli tarkoittamaan samuutta. Tämän vuoksi käytän ilmaisua minäkuvan sukupuoli korvaamaan yleisemmin käytetyn sukupuoli-identiteetti ilmaisun.

³ Kts Bettcher 2009

Tarkoitukseni on tutkia ensin Sally Haslangerin sukupuolen ontologiaa, sekä siihen kiinteästi liittyvää sosiaalisen konstruktionismin mallia. Selvitän Wittin, Stoljarin ja Mikkolan teorioita Haslangerin kannan rinnalla, sillä jokainen näistä käy suoraa keskustelua Haslangerin kanssa. Haslangerin kohdalla selvitän realismin, naturalismin ja objektivismien mahdollisuuksia tarjota perusta sukupuolikysymykselle, mikä onkin mielenkiintoni varsinainen kohde. Työni päälähteet ovat Sally Haslangerin artikkelit vuosilta 2000-2012, joissa jäsentyvät hänen tärkeimmät ajatuksensa, kantansa ja argumenttinsa. Toinen työni kannalta merkittävä teos on Charlotte Wittin toimittama *Feminist Metaphysics* vuodelta 2011. Tämä teos on keskeinen lähde tutkimukselleni, sillä se sisältää artikkelin jokaiselta edellä mainitulta teoreetikolta. Kyseinen teos on ylipäätään feministisen metafysiikan avainteos ja ensimmäinen kattava aihealueen selvitys.

Itsemäärittely-ongelmaa on käsitelty laajasti sukupuolen filosofian piirissä ja monin eri metodein. Käytän lähteinä ennen muuta 2000-luvulla julkaistuja antologioita. Näistä tutkijoista minulle tärkein on Talia Bettcher, joka kehittää itsemäärittelyä eettisenä teoriana ja on kirjoittanut nimenomaan minän ja sukupuolen suhteesta. Esittelen tässä yhteydessä myös lyhyesti transfeministisen teorian historiaa ja lähtökohtia. Väitän, että sekä realismi että naturalismi palvelevat transfeministisen filosofian tavoitteita. Itsemäärittely-kysymys on silti ongelmallinen, ja vahvasta itsemäärittely vaatimuksesta voidaan joutua luopumaan niissä teorioissa, jotka rakentavat ontologian ennen muuta yhteisöllisyyden varaan. Vahva vaatimus oman sukupuolen määrittelyyn ei aiheuta ongelmia ainoastaan sosiaalisen ontologian teorioissa vaan myös kaikissa sosiaalisen metafysiikasta merkitystä korostavissa teorioissa.

Koska tehtävänäni on eri teorioiden vertailu, joudun luomaan jonkinlaisen ei-empiirisen kriteerijoukon näiden keskinäiseksi arvioimiseksi. Työskentelen transfeministisessä viitekehyksessä, joten ensimmäisenä tärkeänä ehtonani on, että teorian tulee kyetä sisällyttämään ja selittämään transilmiöt tehokkaasti ja ilman ristiriitoja. Toinen kriteeri on käytännönläheisempi eli edellytän, että teoriamme siitä, mitä on olla jotain sukupuolta, ei saa olla esteenä transhoidoille. Kolmas ehto on, ettei teoria sukupuolesta saa olla haitallinen naisille yleensä. Nämä ovat transfeminismin motivoimat ehdot. Neljäs ehto, joka on kiistanalaisempi, sillä se sisältyy yleiseen näkemykseeni teorioiden ja maailman suhteesta, on että sukupuolisuutta koskevan teoreettisen kannan tulee asettua maailmaan, joka on ympärillämme. Tällä tarkoitan sitä, että sukupuolen ontologiamme tulee olla senkaltainen että se kuvaa maailmassa olevia ja tapahtuvia ilmiöitä. Tämä ehto voi kuulostaa triviaalilta, mutta se ei ole itsestäänselvä, mikä käy ilmi, kun otetaan huomioon

antirealismien voimakas perintö. Neljäs ehto tulee perustella muita ehtoja vahvemmin, mutta se on välttämätön työlleni, sillä tästä riippuvat realismin, naturalismin ja objektivismin mahdolliset transfeminismille tarjoamat edut.

Lopuksi teen seuraavan huomion käyttämästäni termistöstä: sukupuolivähemmistöjen kirjo on melko laaja ja moni sukupuolisuuden muodoista on häilyviä määritelmiltään. Häilyvyys ei ehkä ole ongelma muuten kuin filosofeille, jotka kiusaantuvat, kun kategoriat ja käsitteet eivät asetu näitesti järjestykseen. Puhun työssäni pääasiallisesti vain sukupuolivähemmistöjen yhdestä yksittäisestä ryhmästä eli transsukupuolisista henkilöistä. Syy tähän valintaan tutkimustehtävän selkeän rajauksen lisäksi on yhtäältä se, että tämä ryhmä on eniten esillä julkisessa poliittisessä keskustelussa ja lääketieteellisessä keskustelussa, ja toisaalta se, että kyseinen ryhmä tarjoaa selkeimmän haasteen sukupuolen ontologian kehittämiseksi.

Kuitenkaan transsukupuolisuus ilmiönä ei ole yksinkertainen eikä monoliittinen, eikä ilmiölle ole mitään selkeästi ja yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Virallisissa tautiluokituksissa transsukupuolisuudella tarkoitetaan yksilön pitkäaikaista ja jatkuvaa kokemusta siitä, että hän kuuluu vastakkaiseen sukupuoleen, kuin miksi on määritetty. Toinen tunnettu määritelmä on, että transsukupuolisen henkilön keho ei vastaa hänen kuvaansa tai käsitystään omasta minuudestaan ja minän sukupuolesta. Molempiin näistä määritelmistä voidaan kohdistaa useita kriittisiä huomioita teoreettisiin perustein⁴. Omasta mielestäni ilmeisimmät ongelmat näissä määritelmässä ovat yhtäältä yksilöllisyyden ja sukupuolisuuden oletettu suhde ja toisaalta sitoutuminen mielensisäisiin ilmiöihin. Korostan, että en itse sitoudu näihin määritelmiin enkä paikkansapitävyyteen. Esitän yksinkertaistetun kuvan tietoisesti työhypoteesina argumentin seurattavuuden ja luettavuuden vuoksi

En käsittele työssäni näkemyksiä enkä teorioita ns. kolmannesta sukupuolesta. Kolmannella sukupuolella tarkoitetaan tietyissä kulttuureissa esiintyviä jaotteluja ja käytäntöjä, jotka koskevat kaksijakoisen sukupuoli-ilmiön ulkopuolelle asettuvia ja jääviä ihmisiä. Muutama valtio on lisäksi sallinut kahden perinteisen sukupuolimerkinnän ohella myös muita merkintätapoja.⁵ Kysymys siitä tulisiko transsukupuoliset henkilöt tai muut sukupuolivähemmistöt laskea kolmanneksi sukupuoleksi, on edelleen kiistanalainen myös sukupuolivähemmistöjen piirissä. Tähän keskusteluun liittyy poliittisia intressejä,

⁴ Käyn tätä keskustelua myös kappaleissa 3.1. ja 3.2.

⁵ Esimerkiksi Australia mahdollistaa sukupuolen määrittelemättä jättämisen passeissa, jolloin sukupuoli merkitään kirjaimella X (M tai F sijaan)

minäkuvaan kytkeytyviä motiiveja ja teoreettisia perusteita. Tutkimustyössäni kuitenkin keskityn pääasiallisesti perinteiseen binaariseen malliin, enkä juuri ota huomioon kolmannen sukupuolen problematiikkaa. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole missään vaiheessa väittää, ettei kolmannelle sukupuolelle olisi mahdollisuutta hahmottelemassani teoreettisessa kehyksessä.

Puhuessani sukupuolesta tarkoitan aina sosiaalista sukupuolta eli perinteisen sex/gender jaon gender-osaa. Tilanteissa, joissa keskustelu niin vaatii, käytän ilmaisua ”biologinen sukupuoli” viittamaan sex/gender-jaon sex osaan. En kuitenkaan usko, että kyseisellä jaolla on varsinaista mieltä konventioiden, eli meidän arkisten tapojemme puhua sukupuolesta, ulkopuolella. Taivun tässä Anne Fausto-Sterlingin kannalle, ja ajattelen, että biologista ja sosiaalista sukupuolta ei voida mielekkäästi erottaa toisistaan. Käytän näitä termejä kuitenkin siksi, että ne ovat vakiintuneet osaksi sukupuolta koskevaa keskustelua ja siksi, että niillä viitataan keskustelussa eri seikkoihin. Kyseessä on siis strateginen valinta, eikä sitoumus siihen, että ihmisen sukupuolisuus voitaisiin jakaa biologian ja kulttuurin osuuteen. En näe, että biologisen sukupuolen käsitteen kyseenalaistaminen olisi merkittävässä roolissa työssäni. Kiinnitän huomion niihin kohtiin, joissa sex-gender-erottelu on oleellinen argumenttini seuraamisen tai ymmärtämisen kannalta

Työni merkittävänä motivaationa analyttisen metafysiikan kehittämisen lisäksi on mielenkiinto feministisen metafysiikan mahdollisuuksiin ottaa huomioon sukupuolen moninaisuutta ja sisällyttää transilmiöitä teoretisoinnin piiriin. Tarkoitan tällä vaatimusta käsitejärjestelmän toimivuudesta ja hyödyllisyydestä myös niissä konteksteissa joissa käsitellään transilmiöitä. Osa käsittelemistäni teoreetikoista mainitsee töissään transihmiset ja pyrkii ottamaan heidän kokemuksensa huomioon jo teoretisoinnin lähtökohdissa, mutta valitettavan usein feministinen filosofia marginalisoi transihmiset, heidän kokemuksensa ja elämäkäytäntönsä. Transihmisten marginalisoimiseen tai ohittamiseen on kaksi pääreagoimistapaa. Ensinnäkin voimme pyrkiä kehittämään tai soveltamaan teorioita sellaisilla tavoilla, että transihmiset eivät olisi marginaalisia teorian kannalta. Toisaalta voimme suoralta kädeltä hylätä ne teorit, joihin on tehtävä muutoksia toimivuuden takaamiseksi ja tarttua niihin teorioihin, jotka jo lähtökohdissaan ovat ottaneet huomioon transihmisten olemassaolon, heidän kokemuksensa ja käytäntönsä. Mielestäni molemmat mahdollisuudet ovat tärkeitä, sillä transpiireille on oleellista säilyttää suhde yleiseen tieteelliseen keskusteluun.

Transtutkimus on nuori monitieteellinen ala ja Suomessa vasta aluillaan. Transtutkimuksen tekijät ovat sijoittuneet useille eri tieteenaloille, pääosin humanistisiin ja yhteiskuntatieteellisiin. *Suomen Queer-tutkimuksen Seura* on julkaissut lehtensä erikoisnumeron, joka on keskittynyt transtutkimukseen. Sukupuolentutkimuspäivillä vuonna 2014 oli myös oma työryhmä transtutkimukselle. Vaikka oma työni sijoittuu filosofian alalle, on tarkoitukseni myös pohjustaa monitieteellistä työtä pohtimalla perustavia teoreettisia mahdollisuuksia lähestyä transilmiöitä. Mielestäni on tärkeää eritellä vakiintuneita käsitteitä ja tapoja sukupuolikysymyksen eri ulottuvuuksien selvittämiseksi sekä pohtia minkälaisia kysymyksiä voimme näiden välineiden avulla kysyä. Tällainen teoreettinen työ on merkittävää myös yhteiskunnallisesti, sillä transilmiön asema poliittisessa ja eettisessä keskustelussa kasvaa jatkuvasti. Samalla transilmiö asettaa kyseenalaiseksi lukuisia perinteisiä käsityksiämme, jotka koskevat muun muassa minuutta, yksilöllisyyttä, yhteisöllisyyttä, tietoisuutta ja kehollisuutta⁶.

⁶ Monet transtutkimuksen tekijöistä Suomessa osallistuvat jo nyt julkiseen keskusteluun sukupuolisuudesta ja vähemmistön oikeuksista.

1. SALLY HASLANGERIN UUSI REALISTINEN SUKUPUOLITEORIA

Sally Haslanger lähtee rakentamaan sukupuoliteoriaansa pyrkien sisällyttämään siihen realismiin, objektivismiin ja naturalismiin. Nämä metafysiset kannat koetaan usein feministisen projektien vastaisiksi. Antirealististen ja antinaturalistisen ajatuksen perusintuitionona on, että mikäli myönnämme, että sukupuolten välisiä suhteita, ominaisuuksia tai ehtoja määrittävät jotkin tosiasiat, niin sallimme sen, että näillä tosiasioilla voidaan perustella sukupuolisorron jatkuminen. Tämänkaltainen ajatusketju näyttää olevan esimerkiksi Judith Butlerin konstruktivistisen sukupuolifilosofian taustalla. Tällöin sukupuolikysymys palautetaan pelkästään normatiiviseksi ongelmaksi, jotta voisimme taata feministisen projektin onnistumisen. Butler näkee realismin ja objektiiviset totuudet huomattavasti suurempana uhkana kuin jatkuvan normatiivisen keskustelun sukupuolista. Mikäli meillä on tosiasioista koskien sukupuolta, niin meidän mahdollisuutemme luoda erilaisia ratkaisuja on rajoittunut. (Haslanger, 2012, 155). Haslanger kuitenkin väittää, että realismin uhka feministiselle hankkeelle ei ole niin suuri kuin Butler olettaa. Vaikka olisi sukupuolta koskevia tosiasioita, niin joudumme silti keskustelemaan ja väittelemään niiden edellytyksistä ja seuraamuksista, sillä ei ole aina itsestäänselvää, mitkä sukupuolisuutta koskevat seikat liittyvät mihinkin keskusteluihin. Niistäkin seikoista, jotka liittyvät tiettyyn keskusteluun voidaan aina neuvotella, otetaanko ne huomioon ja miksi. Tiettyä asiantilaa koskevat tosiasiat eivät välttämättä ole poliittisesti tai moraalisesti relevantteja julkiselle keskustelulle (Haslanger 2012. 155–156).

Haslanger väittää, että emme ole käyneet vielä riittävästi lävitse realismin ja objektivismiin tarjoamia mahdollisuuksia feministiselle teorialle ja politiikalle (Haslanger 2012, 154). Tämän vuoksi hän ryhtyy tutkimaan uudelleen näitä tapoja lähestyä sukupuolen kysymystä. Mikäli emme kykene osoittamaan, että realismi on loogisesti mahdoton väline feministiselle teorialle, niin tällöin on jäljellä aina tietynlaisia mahdollisuuksia käyttää

myös realismia viitekehystenä. Tästä erillään on tietysti keskustelu siitä, minkälaiset teoriat ovat historiallisesti mielekkäitä ja käytännössä toimivia⁷

Minun työlleni relevantteja näkemyksiä Haslangerin filosofiasta ovat hänen sosiaalista sukupuoltaan koskevat näkemyksensä. Tiivistettynä tärkein huomio, jonka Haslanger tekee sosiaalisen sukupuolen osalta, on että sosiaalinen sukupuoli on luonnollinen luokka, joka on sosiaalisesti muodostettu eli tuotettu⁸. Tämä tarkoittaa, että kyseessä on jako, joka on olemassa mielestämme riippumatta, mutta joka muodostetaan eli tuotetaan sosiaalisissa suhteissa, eikä se ole ihmisistä täysin riippumaton. Haslangerin oma malli sukupuolen rakentumisesta perustuu puhtaasti sorron ja valta-aseman vaikutukseen oletetun lisääntymisfunktion kautta. Mikäli ihmisen oletetaan toteuttavan naisen lisääntymisfunktiota, ja mikäli hän on jollain yhteiskunnan tasolla esimerkiksi taloudellisesti tai koulutuksellisesti sorrettu, kyseessä on Haslangerin mukaan sosiaalisesti nainen. Tämä jaottelu ei ota suoraa kantaa biologian tosiasialliseen rooliin tai sen merkitykseen sosiaalisen sukupuolen määrittämisessä vaan ainoastaan oletettuun lisääntymisrooliin. Tämä ei myöskään tarkoita, että me olisimme sidottuja perinteiseen mies/nais-malliin biologisen sukupuolen osalta, vaan tarkoituksena on kuvata sosiaalisen sukupuolen ilmentymistä nykyisessä väkivaltaisessa ja sortavassa sukupuolijärjestelmässä.

Haslanger ei sijoita ruumista kokonaan sukupuolisuuden ulkopuolelle kuten esimerkiksi Charlotte Witt tekee. Wittille persoona ja ruumis ovat täysin sukupuolisuuden ulkopuolella⁹. Tästä seuraa väistämätön ja voimakas ristiriita itsemäärittelyä korostavien sukupuolimallien ja Wittin sukupuoliteorian välille. Haslangerille minäkuvan sukupuoli voi olla olemassa ja olla kokemuksellisesti merkittäväkin, mutta sillä ei ole suoranaista vaikutusta sosiaalisen sukupuolen määrittämiseen. Haslanger kuitenkin mainitsee määritelmässään eksplisiittisesti oletetun sukupuolen, mikä sallii, sen, että minäkuvan sukupuoli voi vaikuttaa sukupuolisten eleiden ja tyylin välityksellä siihen, millä tavoin meidät mahdollisesti luokitellaan sukupuolijärjestelmässä (Haslanger 2012, 234). Luokittelu ei tietenkään ole erehtymätön, eikä yksittäisellä ihmisellä ole mahdollisuutta muuttaa luokitustaan sen kerran tapahduttua¹⁰. Haslangerin ajattelun selkein ongelma koskien sukupuolivähemmistöjä on juuri tässä kohdassa. Hänen määritelmänsä nojalla

⁷ kts. esim. Mikkola kappale 2.3.

⁸ *social kind*

⁹ kts kappale 2.1

¹⁰ Asta Sveinsdóttir käy vastaavaa sukupuolittamisen mekaniikkaa lävitse artikkelissaan Sveinsdóttir 2012

esimerkiksi transnainen, joka tavalla tai toisella ilmoittaisi transtaustansa, ei täyttäisi Haslangerin sosiaaliselle naissukupuolelle antamia ehtoja. Tämä on epäintuitiivista, eikä myöskään pysty selittämään monia sukupuolisuuden määäämiä käytäntöjä.

Haslanger lähestyy käsitystämme sukupuolesta vain yhtenä mahdollisena tapana jakaa olioita, ominaisuuksia ja tapahtumia, joita maailma on täynnä (Haslanger 2012, 188). Näitä jakoja ei kuitenkaan voi tehdä täysin sattumanvaraisesti, sillä Ron Mallonia (2007) mukailten käsitteemme ovat väistämättä sidoksissa sosiaaliseen todellisuuteen. Haslangerin malli on strateginen eli tavoitteena on määritellä sukupuoli tavalla, joka mahdollistaa feministisen politiikan siinä viime kädessä pragmatistisessa viitekehyksessä, jossa hän työskentelee. Haslanger nimittää omaa analyysiaan amelioratiiviseksi ja tarkoittaa tällä sellaista jäsenystä, jonka tarkoituksena on muodostaa käsitteitä, jotka palvelevat sosiaalista oikeudenmukaisuutta mahdollisimman tehokkaasti. Haslangerin määritelmä siitä, mitä sukupuoli tarkoittaa, ei siis pyri vastaamaan meidän ajatuksiimme tai intuitioomme siitä, mitä sukupuoli on, vaan tarkoituksena on luoda jaottelu, joka auttaa, tukee ja edistää feminististä työtä (Haslanger 2012, 368).

Haslanger itse kutsuu omaa työskentelykehystään *kriittiseksi sosiaaliseksi realismiksi*.¹¹ Kriittinen sosiaalinen realismi pyrkii kiinnittämään huomiota niihin sosiaalisesti rakentuneisiin eroihin ja erotteluihin, joita emme aina käsitä sosiaalisesti muodostuneeksi (Haslanger 2012, 197). Termillä kriittinen Haslanger tarkoittaa sitoutumista feministiseen ja antirasistiseen työhön, ja realismin termillä hän pyrkii korostamaan näkemystään siitä, että maailmassa on todellisia ja meistä riippumattomia eroja (Haslanger 2012, 198). Lisäksi Haslanger huomauttaa, että hän sitoutuu naturalismiin¹² Realismi ja naturalismi ovat Haslangerille puolustamisen arvoisia kantoja. Osaksi tämä johtuu hänen filosofisesta taustastaan ja osaksi siitä, että hän haluaa saattaa feministisen teorian yhteensopivaksi luonnontieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen tiedon kanssa (Haslanger 2012, 13–14).

Haslanger käyttää termejä ”realismi” ja ”naturalismi” eri tavalla kuin itse olen tässä työssäni käyttänyt. Realismilla hän viittaa yksinomaan väitteiden totuusarvoihin. Realistinen kanta sosiaaliseen konstruktionismiin siis merkitsee hänen mukaansa sitä, että sosiaalisesti rakentuneita seikkoja koskevia väitteitämme, niiden painoarvoa voidaan ja

¹¹ *critical social realism*

¹² Tarkalleen Haslanger huomauttaa hänen näkemyksensä sosiaalisesta konstruktionismista olevan yhteensopiva realismin, objektivismin ja naturalismin kanssa. Haslanger määrittelee termit eri tavalla kuin minä tässä artikkelissa. Realismilla Haslanger viittaa totuusarvoihin väitteissä. Objektivismi hänen sanastossaan viittaa kysymyksiin luonnollisista luokista, eli vastaa realismia kuten itse sitä käytän. Korostan tätä eroa milloin tarve. Yleisesti ottaen käytän realismia viittaamaan olioiden olemassaoloon.

tulee arvioida ennen muuta väitteiden totuusarvon nojalla. Ainakin osa väitteistä, jotka kohdistuvat asioihin tai ideoihin, jotka ovat sosiaalisesti rakentuneita, ovat tosia (Haslanger 2012, 198). Toisin sanoen, vaikka ko. asioiden ja ideoiden alkuperä on sosiaalinen, voidaan näistä seikoista esittää painokkaita eli tosia väitteitä. Määrittelemällä realistisen kannan sosiaaliseen konstruktionismiin tällä tavalla, Haslanger antaa realismin vastustajille kaksi mahdollista kantaa, josta valita: joko *non-kognitivismin* tai *virheteorian*.

Non-kognitivistinen kanta totuusväitteisiin esittää, että kaikki väitteemme, jotka näyttävät käyttävän totuutta väitteiden arvioimisen kriteerinä eivät itse asiassa viittaa mihinkään totuudentekijään (Haslanger 2012, 198). Tämänkaltaisten väitteiden taustalla voivat olla episteemisesti neutraalit tekijät, kuten esimerkiksi näkemykset ja mielipiteet. Haslangerin mukaan non-kognitivismi ei ole uskottava kanta sosiaalisen todellisuutta koskevien väitteiden kohdalla, joten sitä ei voida pitää mielekkäänä antirealismen muotoiluna sosiaalisen konstruktionismin osalta (Haslanger 2012, 198–199).

Virheteoria puolestaan esittää, että vaikka sosiaalisesti muodostunutta todellisuutta koskevat väitteemme voisivat olla totta, yksikään niistä ei kuitenkaan ole tosi. Teorian tunnetuimmat muotoilut käsittelevät erityisesti rotua koskevia väitteitä. Rotua koskevat eivät viittaa mihinkään sosiaalisesta riippumattomaan todellisuuteen, joten yksikään väite, joka sisältää rotutermin, ei ole tosi vaikka ne voisivat olla tosia. Virheteorian kannattajien mukaan rotu-termi viittaa joukkoon rodullistettuja eli rotu-identiteettiin sosiaalistettuja tai pakotettuja ihmisiä, ja se sallii meidän kuitenkin puhua mielekkäästi näiden ryhmien välisistä suhteista (Haslanger 2012, 198).

Haslanger huomauttaa, että virheteoria tuntuu johtavan tilanteeseen, jossa väite ” Valkoihoiset tienaavat enemmän kuin tummaihoiset Yhdysvalloissa” ei ole tosi. Joudumme muotoilemaan väitteen uudelleen muotoon ” Valkoisiksi määritellyt ihmiset tienaavat enemmän kuin tummaihoisiksi määritellyt ihmiset” totuusarvon säilyttämiseksi. Haslangerin mukaan tämän kaltainen muokkaus kuitenkin ajaa saman asian kuin hänen realisminsa. Toisinaan rotua koskevat väitteemme on totta. (Haslanger 2012, 199). Käyttämämme käsitteet eivät välttämättä viittaa kohteisiin juuri sillä tavalla, jolla luulemme niiden viittaavaan. Voimme olla väärässä käsitteidemme viittaussuhteista. Kyseinen suhde ei välttämättä ole luonnollinen vaan voi olla ns. piilokonstruktio. Piilokonstruktioiden tunnistaminen on Haslangerin kriittisen sosiaalisen realismin tärkeimpiä tavoitteita.

Kysymykset siitä, millä tavalla kohteet, joiden totuusehdoista puhumme, ovat olemassa, eivät asetu Haslangerin teoriassa realismin käsitteen alle. Sen sijaan Haslanger käyttää artikkeleissaan sen sijaan objektivismin käsitettä tarkoittamaan erilaisia näkemyksiä koskien olemassaolon tapoja. Hänen mielenkiinnon kohteena on erityisesti kysymys luonnollisista luokista. Useimmat teoretikot käyttävät tässä yhteydessä nimenomaisesti realismin käsitettä kuvatessaan kantojaan luonnollisten luokkien olemisen tapaan. Muun muassa Charlotte Witt, Mari Mikkola ja Elizabeth Spelman näyttävät käyttävän realismi-käsitettä juuri tällä tavalla. Haslangerin poikkeavan termivalinnan taustalla on pyrkimys koherenttiuteen omassa kielenkäytössään, minkä vuoksi objektivismi-termi palvelee hänen tarkoituksiaan paremmin. Itse käytän kuitenkin realismi-termiä tarkoittamaan objektiivisten ominaisuuksien olemassaoloa luokan perustalla.¹³

Käsitteelle *luonnollinen luokka* on useita erilaisia määritelmiä, joiden spesifioimat ehdot eivät kaikilta osin ole ristiriidattomia keskenään (Haslanger 2012, 200). Haslangerin päämääriin, ja samoin omiimme, riittävä määritelmä on jokin sellainen, joka selkeästi kytkee käsitteen sosiaalisen konstruktionismin problematiikkaan. Jos oletamme sosiaalisen konstruktionismin pyrkimykseksi osoittaa käsittelyn alaisena olevien jakojen riippuvuuden ihmismielen toiminnasta, niin tällöin riittävä työmääritelmä luonnolliselle luokalle olisi seuraava: jako maailman olioiden välillä, joka on mielestä riippumatta olemassa. Tällainen jako voidaan määritellä tarkemmin hyvin minimaalisesti sitoutumatta essentialismiin tai välttämättömiin ehtoihin.

Haslanger itse käyttää englannin kielen sanaa ”type” sanan ”kind” sijaan, sillä hänen mielestään ”kind” viittaa liian selkeästi essentialismiin (Haslanger, 2012, 202). Suomenkielinen ilmaisu ”luokka” saattaa kärsiä samanlaisista konnotaatioista, sillä Haslangerin käsitys tavasta, jolla luonnollinen luokka viittaa olioihin, on huomattavasti vähemmän rigidi kuin luokka-ilmaisu helposti antaa ymmärtää. Tyydyn kuitenkin itse puhumaan luonnollisista luokista, sillä mielestäni kyseinen käsite auttaa hyvin selvittämään Haslangerin tavan kyseenalaistaa ymmärrystämme sosiaalisesta konstruktionismista.

Haslangerin mukaan minimaalinen ehto luonnolliselle luokalle on, että luokkaan kuuluvilla olioilla eli objekteilla on jokin yhdistävä tekijä. Minimaalisen ehdon nojalla maailma on täynnä luonnollisia luokkia, joista osa on selvästi muita yhtenäisempiä ja osa selkeästi muita relevantimpia ja mielenkiintoisempia (Haslanger 2012, 202). Oleellista kuitenkin on,

¹³ Haslanger huomauttaa alaviitteessään, että Mikkola käyttää realismia nimenomaisesti tässä merkityksessä. Seuraan tässä Mikkolan tapaa.

että näiden jakojen kohteet ovat objektiivisia eli ihmisen toiminnasta riippumattomia, jotta kyseessä olisi luonnollinen luokka.

Haslanger erittelee kaksi merkitystä objektiivisuudelle: epistemologisen ja metafyyssisen. Epistemologinen objektiivisuus koskee tiedon hankintatapojamme ja mahdollisuuksiamme. Tarkoituksena on löytää tapoja, jotka kuvaavat maailmaa mahdollisimman tarkasti. Metafyyssinen objektiivisuus koskee olioiden todellisuutta. Metafyyssisesti objektiivinen olio on olemassa maailmassa (Haslanger 2012, 202–203).

Sosiaalisen konstruktionismin ongelmakenttä koskee erityisesti metafyyssistä objektiivisuutta. Perinteisessä sosiaalisessa konstruktionismissa usein esitetään, että mikäli ilmiö on sosiaalisesti rakentunut, niin se ei olisi metafyyssisesti objektiivinen vaan jollakin tasolla epäaito tai ei-varsinainen (Haslanger 2012, 203). Ideana on, että tuottaisimme yhteisönä jakoja, joita ei ole valmiiksi, siis meistä ja toiminnastamme riippumatta, maailmassa. Haslanger ei kuitenkaan hyväksy mahdollisuutta, että jokin on olemassa ilman, että se olisi aito tai varsinainen. Hänen kantansa on, että kaikki olemassa oleva on olemassa yhtä aidosti.

1.1. Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalista konstruktionismia käytetään useissa eri tieteissä, konteksteissa ja merkityksissä. Haslangerin mukaan sosiaalinen konstruktionismi nähdään usein analyttisen metafysiikan suosimien realismin ja naturalismin vastaisiksi (Haslanger 2012, 214). Sosiaalinen konstruktionismi on kuitenkin erittäin merkittävä työkalu niin feministiselle kuin antirasistiselle teorialle. Pyrkimys näiden kahden suuntauksen yhdistämiseen on motivoinut Haslanger teoreettista työtä jo pitkään

Haslangerin näkökulmasta sosiaalisen konstruktionismin suurin teoreettinen ongelma on sitoutuminen antirealismiin eli näkemykseen, jonka mukaan maailma ja sen kategoriat ovat perustavalla tavalla riippuvaisia ihmisten tulkinnoista. Haslangerin väitteen mukaan sosiaalinen konstruktionismi ei kuitenkaan edellytä antirealismia, mikäli voimme todistaa sosiaalisten luokkien olevan todellisia.

Ian Hacking (2009) on käsitellyt sosiaalisen konstruktionismin eri muotoja, ja pohtinut ja kyseenalaistanut niiden mielekkyyttä teoksessaan ”*Social Construction of What?*” Hänen kritiikkinsä erityiskohteenaan ovat väitteet sukupuolesta. Hän huomauttaa väitteen sosiaalisen sukupuolen sosiaalisesta rakentumisesta lipsuvan helposti triviaalin huomion puolelle. Mikäli sukupuoli määritellään alkuperältään ja perustaltaan sosiaalisesti ilmiöksi, niin mitä teoreettista lisäarvoa saamme jos toteamme sukupuolen olevan sosiaalisesti rakentunut (Hacking 2009,39). Haslanger korostaa, että voimme tarkastella sosiaalisten voimien vaikutusta ilmiöihin hyvin monilla eri tasoilla, emmekä aina välttämättä esitä triviaaleja lausuntoja, kun puhumme sosiaalisiksi määritellyistä ilmiöistä.

Nostaakseen esiin ei-triviaaleja esityksiä sukupuolesta ja sosiaalisesta konstruktiosta Haslanger erittelee mahdollisia tulkintoja sosiaalisen konstruktionismin teesille:

HSK1 Sosiaalinen konstruktio sanan yleisessä merkityksessä: X on sosiaalinen konstruktio yleisessä merkityksessä, joss¹⁴ x on seurausta joko tietoisesta tai tiedostamattomasta sosiaalisesta toiminnasta (Haslanger 2012,86).

HSK1 on riittämätön määritelmä sukupuolen suhteen, sillä on olemassa monenlaisia inhimillisen toiminnan tuloksia ja seurauksia. Useimmat näistä ovat erilaisia artefakteja, mutta tämänkin määritelmän sisällä voimme erottaa selkeästi ainakin kaksi eri merkitystä sosiaalisen toiminnan seuraukselle. Kaupungit ovat ihmisen tuottamia artefakteja, mutta ne eivät tietoisesti tuotettuja, ts. on monia kaupunkeja, joita kukaan ei ole koskaan tietoisesti asettanut toimintansa päämääräksi. Toisaalta yhteiskuntaroolit ja asemat, kuten aviovaimous ja kaupunginjohtajuus, ovat myös sosiaalisen toiminnan tulosta mutta hyvin eri merkityksessä kuin kaupungit (Haslanger 2012, 87). Se kategoria, jonka sosiaalisesta rakentumisesta on työssäni ensisijassa kyse, on tietysti sukupuoli. Tämän ilmiön luonteen selventämiseksi Haslanger erottaa kaksi eri tapaa tulkita väite HSK1.

HSK2 Kausaalinen konstruktio: x on kausaalisesti konstruoitu joss sosiaalisten tekijöiden kausaalinen vaikutus x:n olemassaoloon tai sen olemassaolon tapaan on merkittävä (Haslanger 2012, 87).

HSK3 Konstitutiivinen konstruktio: x on konstitutiivisesti konstruoitu joss x:n määrittämisessä joudumme sitoutumaan sosiaalisiin tekijöihin (Haslanger 2012, 87).

Sukupuolen ymmärtäminen HSK2:n nojalla tarkoittaisi, että sukupuolien jaot eivät seuraa suoraan biologiasta, ts. että biologinen determinismi ei päde. Tavat ja eleet, joilla olemme miehiä ja naisia, riippuvat tavoistamme ymmärtää sukupuolten ominaisuuksia ja piirteitä. HSK3:n tapauksessa sukupuoli rakentuu tavastamme asettaa ominaisuuksia ja piirteitä tietyn ryhmän ominaisuudeksi (Haslanger 2012, 87).

HSK2 ja HSK3 eivät kuitenkaan anna kattavaa selitystä niistä tavoista, joilla olemme sosiaalisesti rakentuneita, sillä meistä annetut määritelmät vaikuttavat meihin myös muilla tavoilla kuin ainoastaan kartoittamalla ennalta annettuja piirteitä ja ehtoja (Haslanger 2012, 88). Haslangerin oma esimerkki tämänkaltaisesta vaikutuksesta on ”siistin tyyppin (cool) kategoria. Jakamalla ihmisiä siisteihin tyyppien ja ei-siisteihin tyyppeihin emme varsinaisesti viittaa yksittäiseen olemassa olevaan ominaisuuteen, joka heillä on, vaan enemmänkin omiin toiveisiimme ja ajatuksiimme siitä, mitä kuuluu siistiin tyyppin

¹⁴ iff

määritelmään (Haslanger 2012,88). Tätä ilmiötä kuvaamaan Haslanger määrittelee diskursiivisen konstruktionismin.

HSK4 Diskursiivinen konstruktionismi: x on diskursiivisesti konstruoitu, joss määritelmät siitä mitä x on vaikuttavat tapoihin joilla x on ja toimii (Haslanger 2012,88).

HSK4 tavoittaa hyvin triviaalin väitteen sosiaalisen konstruktionismin ulottuvuuksista, sillä meihin kaikkiin vaikuttavat meistä kerrotut tarinat. Ilmiön vaikutus ihmisenä olemiseen ja kasvamiseen on tietysti merkittävä. Psykologiset tutkimukset osoittavat, että jos meitä kehuaan rohkeaksi, tulkitsemme helpommin oman toimintamme rohkeaksi ja tämän seurauksena toimimme rohkeammin. Tämän määritelmän pohjalta voimme esittää vielä yhden muunnelman sosiaalisesta konstruktionismista.

HSK5 Pragmaattinen konstruktionismi: luokittelutapa L on sosiaalisesti rakentunut, jos sen käytön määräävät sosiaaliset tekijät (Haslanger 2012, 90).

HSK5:lle voidaan lisäksi antaa sekä heikko että vahva muoto

HSK5a Luokittelutapa L on heikosti pragmaattinen, mikäli sosiaaliset tekijät määrittelevät vain osan sen käytöstä (Haslanger 2012,90).

HSK5b Luokittelutapa L on vahvasti pragmaattinen, mikäli sosiaaliset tekijät määrittelevät täysin luokittelukäyvän käytön eikä luokittelutapa vastaa mitään maailman asiantilaa (Haslanger 2012,90).

Palaan ”siisti tyyppi” esimerkkiin. Vahvasti pragmaattinen luokittelutapa merkitsisi tässä yhteydessä, että ”siisteyttä” ei vastaa mikään varsinainen ominaisuus, joka ”siistillä tyyppillä” pitäisi olla. ”Siistit tyypit” ovat ihmisiä joita me pidämme omalta kannaltamme mielenkiintoisina. Luokittelutapa kohdistuu siis ominaisuuteen – kiinnostavuuteen meille -, mutta tämä ominaisuus ei ole sellainen, johon uskoisimme termin meistä riippumatta viittaavan. Haslangerille tämä on hyvin merkityksellinen piirre vahvasti pragmaattisissa luokitteluissa, sillä tämänkaltaiset konstruktiot ovat hänen mukaansa illuusioita, joita asetamme maailmaan. Nämä illuusiot kuitenkin kiinnittyvät olemassa oleviin todellisiin ominaisuuksiin (Haslanger 2012, 91).

Heikosti pragmaattiset luokittelutavat eivät Haslangerin mukaan ole yhtä merkittäviä kuin vahvasti pragmaattiset, sillä meillä on niitä välttämättömästi. Koska maailma on täynnä ominaisuuksia ja olioita, joita voimme jakaa useilla eri tavoilla, meillä on välttämättä käytössä luokittelutapoja, jotka ovat osittain riippuvaisia meidän ympäristöstämme eikä

vain intresseistämme tai pyrkimyksistämme (Haslanger 2012,91). Vaikka luokittelutapojen sisältö ei ole riippuvainen yhteisöstä, vaan riippuvaista on ainoastaan niiden käyttö, niin nämä luokittelut kuitenkin viittaavat meistä riippumattomiin maailman olioihin.

Näistä teoreettisista lähtökohdista voimme siirtyä Haslangerin määritelmään sukupuolesta. Tämä määritelmä edellyttää edellä esiteltyt teoreettiset lähtökohdat. Näin määritelty sukupuoli tulee ymmärtää luokkana, joka on rakentunut sosiaalisesti.¹⁵

Haslangerin sukupuolelle antamat määritelmät seuraavat:

”*S is a woman iff*

1. (i) S is regularly and for the most part observed or imagined to have certain bodily features presumed to be evidence of a female’s biological role in reproduction;
2. (ii) that S has these features marks S within the dominant ideology of S’s society as someone who ought to occupy certain kinds of social position that are in fact subordinate (and so motivates and justifies S’s occupying such a position); and
3. (iii) the fact that S satisfies (i) and (ii) plays a role in S’s systematic subordination, that is, *along some dimension*, S’s social position is oppressive, and S’s satisfying (i) and (ii) plays a role in that dimension of subordination.”

S is a man iff

1. (i) S is regularly and for the most part observed or imagined to have certain bodily features presumed to be evidence of a male’s biological role in reproduction;
2. (ii) that S has these features marks S within the dominant ideology of S’s society as someone who ought to occupy certain kinds of social position that are in fact privileged (and so motivates and justifies S’s occupying such a position); and
3. (iii) the fact that S satisfies (i) and (ii) plays a role in S’s systematic privilege, that is, *along some dimension*, S’s social position is privileged, and S’s satisfying (i) and (ii) plays a role in that dimension of privilege (Haslanger 2012,234).

Haslangerin ensimmäinen ehto sisältää viittauksen biologiseen sukupuoleen, joskin viittaus on hyvin minimaalinen sikäli, että Haslanger ei mainitse biologisia piirteitä vaan

¹⁵ Tässä kohtaa suomen kieli heittäytyy hankalaksi. Haslanger käyttää ilmaisua *social kind* kuvaamaan hänen määritelmänsä. Tässä yhteydessä *luokka* tulee lukea käännökseksi *kind* ilmaisulle.

ainoastaan oletuksen biologisista piirteistä. Tällainen minimaalinen viittaus jättää tilaa biologisen sukupuolen erilaisille variaatioille ja moninaisuudelle, mille onkin hyvät empiiriset perusteet (esim. Fausto-Sterling 2000). Suurin osa kommentaattoreista, jotka ottavat kantaa ensimmäisen ehdon paikkansapitävyyteen, eivät ehkä kiinnitä huomiota tähän seikkaan, mutta teorian tasolla muotoilu on oleellinen. Toinen ehto määrittelee ruumiillisten ominaisuuksien ja lisääntymisfunktion kautta sen yhteiskunnallisen aseman, jonka luokittelun kohteen uskotaan saavuttavan omassa yhteisössään pelkästään ensimmäisen ehdon mainitsemien piirteiden vaikutuksesta, mutta asema tosiasiasa perustuu alistukseen ja etuoikeuteen. Kolmas ehto toteaa, että tämänkaltaisen sukupuolijaon seurauksena arvioinnin kohde on joko alistetussa tai etuoikeutetussa asemassa yhteisössään.

Huomion arvoista Haslangerin määritelmässä on, että sukupuolisuus määrittyy kokonaan yhteisön kautta. Vaikka luokittelun kohde kykenee vaikuttamaan määrittelynsä ensimmäisen ehdon mainitseman oletetun biologisen sukupuolensa kautta, yksilöllä ei kuitenkaan yhteisössään ole mitään erityisasemaa, josta käsin hän voisi autonomisesti kyseenalaistaa sijoituksena yhteen sukupuoleen. Sukupuolta ei määritetä a priori, vaan oikea määrittely löydetään tarkastelemalla, millä tavalla sukupuoli luokittelee ihmisiä yhteisöissään. Sukupuolen ehdot ovat myös objektiiviset vaikka mahdollisesti kiistanalaiset. Ominaisuudet, jotka Haslangerin määritelmä nimeää, ovat kaikki havainnoitavissa ja riippumattomia mielestämme.¹⁶ Väite siitä, että naiseksi luokiteltuja ihmisiä järjestelmällisesti sorretaan, voidaan kyseenalaistaa, mutta vasta-argumenttien tulisi kumota väite havainnoitavien ominaisuuksien kautta. Kolmannen ehdon totuusarvo on täten empiiristen yhteiskuntatieteiden ratkaistavissa, ei filosofian.

Elizabethin Spelmanin kriittisessä arviossa realististen ja essentialististen kantojen ongelmista Haslangerin sukupuoliteoria ei klassisen realismin kritiikistään huolimatta asetu nominalististen kantojen puolelle¹⁷. Haslangerin teoria kykenee välttämään huomattavan osan Spelmanin esiin nostamista mahdollisista realismin ongelmista. Tämä johtuu siitä, että Haslanger rakentaa realismin sukupuolen osalta hyvin eri tavalla kuin klassiset realistiset teoreetikot. Haslangerin mallissa sukupuoli on luokka, joka muodostuu yhteisen ominaisuuden kautta eli sukupuolisidonnaisen sarron. Spelmanin kritiikki kuitenkin kohdistuu merkittävältä osalta teorioihin, joissa naisten väliset erot peittyvät tämän

¹⁶ Lukuun ottamatta arkista riippuvuutta. Kuten mainittu, Haslanger kannattaa naturalismia eli mielemmen toiminta on kausaalisuhteen alainen.

¹⁷ Haslanger kutsuu itseään *dynaamiseksi nominalistiksi* omassa alaviitteessään.

yhteisen ominaisuuden alle. Haslangerin mallissa näin ei tapahdu, sillä yhteiskunnallinen asema, rotu, etninen tausta ja muut tekijät voidaan vaivatta sisällyttää hänen teoriaansa sukupuolen rinnalle. Määritelmään sisältyvä muotoilu ”*along some dimension*” kykenee ottamaan huomioon intersektionaalisuuden eli sen seikan, että tietyn luokan edustajat – naiset tai miehet - eivät ole kaikilla mahdollisilla yhteiskunnallisilla akseleilla samassa tilanteessa.

Mari Mikkolan esittämä kritiikki, joka koskee ns. kiusallisia ontologisia sitoumuksia, kuitenkin pätee myös Haslangerin teoriaan. Mikäli sukupuoli- jaon ymmärretään muodostuvan sorrosta, joka kohdistuu naisten luokkaan, ja mikäli feministisen projektin tavoitteena on poistaa sukupuolesta johtuva sorto, niin feminismiin tavoitteeksi muodostuu paradoksaalisesti naisten hävittäminen. Siinä missä Charlotte Witt kykenee välttämään tämän kritiikin vetoamalla sukupuolen merkityksen kokemukseen, Haslanger joutuu sitoutumaan teoriaan, joka mahdollisesti hävittää sukupuolisuuden nykymerkityksessä. Haslanger itse ei pidä tätä ongelmana, sillä hänen näkemyksensä mukaan voimme aina järjestää maailman uudella tavalla. Hän huomauttaa, että sukupuolia on luultavammin aina olemassa lisääntymisen reunaehtona, mutta niiden järjestelyyn on monta mahdollisuutta¹⁸. Mikkolan kritiikkiä Haslangerin teoriaa vastaan, ja Mikkolan omaa kantaa sukupuolen ontologian ongelmaan käsittelemällä kappaleessa 3.3

¹⁸ Tässä kohtaa näkyy pragmaattisen filosofian ja Quinen vahva perintö. Tätä taustaa olisi syytä tutkia tarkemmin. Kiitokset Sara Heinämaalle tämän yhteyden esiinnostamisesta.

2. FEMINISTINEN METAFYSIIKKA

Haslangerin työ on merkittävässä roolissa feministisen metafysiikan kehittämisessä. 2000-luvun alussa keskustelu feministisestä metafysiikasta keskittyi kysymykseen tällaisen metafysiikan mahdollisuudesta ja mielekkyydestä. Viime vuosina feministinen metafysiikka on kuitenkin vakiinnuttanut asemaansa riittävästi, jotta työ on voinut siirtyä uuden teorian ja uusien näkemysten luomiseen. Tässä kappaleessa esittelen kolme filosofia, jotka ovat viime vuosina työstäneet feminististä metafysiikkaa. Näistä kaksi, Natalie Stoljar ja Mari Mikkola, kommentoivat suoraan Haslangerin työtä ja esittävät oman kantansa sen vaihtoehtoina.

Natalie Stoljar selvittää sukupuolirealismien ja -nominalismin välistä kiistaa, ja asettuu tässä kiistassa nominalismin puolelle. Hän nostaa esiin ongelmia, jotka nousevat Haslangerin teoriasta ja sukupuolirealismista ylipäätään. Mikkolan kritiikin kohteena on Haslangerin teoriaan sisältyvät kaksi ontologisen sitoumusten muotoa: konventionalismi ja abolitionismi. Mikkola näkee nämä ontologiset sitoumukset haitallisina feministiselle teorialle.

Kolmas käsiteltävä teoreetikko, Charlotte Witt, ei suoraan kommentoi Haslangerin työtä. Nostan Wittin työstä esille hänen essentialistisen näkemyksensä sukupuolen ontologiasta, joka rakentuu essentialismin eli olemuksen käsitteelle ja sen erityiselle tulkinnalle. Essentialismia, kuten realismia, on pidetty yhteen sovittamattomana feministisen teorian ja politiikan kanssa. Witt pyrkii löytämään tavan kehittää tiettyjä essentialismin teemoja, jotka hän näkee hyödyllisiksi ja jopa välttämättömiksi feministiselle teorialle ja politiikalle.

2.1. Charlotte Wittin unifikaatioessentialismi

Charlotte Wittin sukupuoliontologia perustuu hänen tekemäänsä kolmijakoon. Kolmijaon tarkoituksena on mahdollistaa perusteltu ja kestävä uusi essentialistinen kanta sukupuolen ontologiassa. Wittin näkemyksen mukaan ihminen muodostuu kolmesta ontologisesti erillisestä kategoriasta. Nämä kategoriat ovat ihmisolento¹⁹, henkilö²⁰ ja sosiaalinen yksilö²¹ (Witt 2011).

Wittin määritelmän mukaan ihmisolento on yksilö, joka on osa ihmislajia, toteuttaa ihmisen genotyypin sekä täyttää ne yleiset ehdot, joita lajiin kuulumiselle voidaan asettaa (Witt 2011, 54). Ihmisolentoja koskee tällöin biologinen ja funktionaalinen normatiivisuus, Tämä myös tarkoittaa, että keholliset erot ovat Wittille olemassa myös ontologisella tasolla eli kehojen väliset sukupuolierot ja anatomiset ja fysiologiset sukupuolierot ovat todellisia. Tämä ei kuitenkaan edellytä sitä, että tällä hetkellä käyttämämme erottelu miehiin ja naisiin olisi välttämätön. Esimerkiksi Anne Fausto-Sterlingin (2000) tutkimukset osoittavat, että sukupuolta koskevista kehollisista ja biologisista tosiasioista voidaan rakentaa hyvinkin monenlaisia tulkintoja. Tämä tarkennus on oleellinen, sillä esimerkiksi postmodernissa feminismissä kehoa koskevat tosiasiat pyritään usein kiistämään.²²

Henkilöllä Witt tarkoittaa olentoa, joka pystyy omaksumaan ensimmäisen persoonan perspektiivin asioihin tai voi olla itsetietoinen itsestään. Yhdessä nämä kaksi ehtoa mahdollistavat autonomian (Witt 2011,54). Henkilön kategoria kattaa myös kyseisen yksilön toiveet, tavoitteet ja toiminnot. Kaikki henkilöt eivät välttämättä ole ihmisolioita, eivätkä kaikki ihmisoliot ole välttämättä henkilöitä. On esimerkiksi mahdollista, että jotkin kädelliset eläimet kykenevät omaksumaan ensimmäisen persoonan perspektiiviin asioihin,

¹⁹ *human organism*

²⁰ *person*

²¹ *social individual*

²² Suomessa tämänkaltaiset tulkinnat tulivat tutusti erityisesti Tuija Pulkkinen Postmoderni Poliitiikan filosofia teoksen myötä

jolloin ne olisivat henkilöitä. Myös mikä tahansa ulkoavaruuden tietoinen olento olisi henkilö mutta ei ihmisolio. Toisaalta Wittin mukaan esimerkiksi vastasyntyneet eivät täytä henkilön ehtoja, vaikka ovatkin ihmisolentoja (Witt 2011, 55). Ihmisolentojen ja henkilöiden persistenssi- ja identiteettiehdot²³ poikkeavat toisin sanoen toisistaan. Ihmisolennon persistenssi eroaa henkilön persistenssistä, sillä kahdessa eri kulttuuritaustassa kasvanut sama ihmisolio olisi kaksi eri persoonaa (Witt 2011, 51).²⁴ Kulttuuritaustan muutos ei kuitenkaan tarkoita, että ihmisolio muuttuisi. Tämä tarkoittaa, että ihmisolion ja henkilön kategoriat ovat ontologisesti erillisiä (Witt 2011, 52–53).

Kolmas kategoria, ja Wittille tärkein, on sosiaalisen yksilön kategoria. Sosiaalinen yksilö tarkoittaa yksilöä, jolla on sosiaalinen asema, esimerkiksi äitinä, sotilaana, tai ammattiurheilijana. Sosiaalinen yksilö eroaa ihmisolennosta ja henkilöstä selkeinten siinä, että sosiaalinen yksilö rakentuu perustavasti suhteessa sosiaaliseen ympäristöön (Witt 2011, 55). Ihmisoliot ja henkilöt voivat olla olemassa ilman sosiaalista ympäristöä. Sosiaalisen yksilön erottaa ontologisesti muista kategorioista eri persistenssi- ja identiteettiehdot kuten edellä. Vastasyntynyt ei ole henkilö, mutta on kuitenkin useassa sosiaalisessa asemassa jo ennen syntymäänsä, esimerkiksi pikkusiskona tai tädinä (Witt 2011, 56). Vastaavasti vastasyntynyt on ihmisoliona peräisin tietyistä vanhemmista, mutta sosiaalisen yksilöllisyyden tasolla vastasyntyneen vanhemmat voivat olla hänelle kokonaan biologisesti vieraita, sillä sosiaalinen vanhemmuussuhde ei ole riippuvainen biologisesta lisääntymisfunktiosta.

Wittin mukaan olemme ontologisesti monimutkaisia olentoja. Hänen erottelunsa motivaationa on pyrkimys asettaa sukupuoli sellaiseen teoreettiseen asemaan, että voimme vastata helposti ihmisten kokemuksiin oman sukupuolen tärkeydestä sitoutumatta feminismille haitallisiin malleihin (Witt 2011). Tähän Wittin tavoitteeseen kohdistuu kaksi kritiikkiä, jotka koskevat feministisen filosofian ontologiaa. Ensinnäkin, on muistettava Elizabeth Spelmanin argumentteihin pohjaava näkemys essentialismin, realismin ja luonnollisten luokkien postuloimisen väistämättömästä vahingollisuudesta feminismille. Toiseksi, on kiinnitettävä huomio Mari Mikkolan kritiikistä nousevaan huoleen, joka

²³ Persistenssiehdoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä eroja ihmisolioiden ja henkilöiden pysyvyyden suhteen. Ihmisen keho sijaitsee ajassa ja paikassa eri tavalla kuin hänen persoonansa. Esimerkiksi, koomassa oleva ihminen ei täyttäisi henkilön ehtoja, mutta hän olisi edelleen sama ihmisolio Wittin jaossa.

²⁴ Oletetaan ihminen, joka kasvaa aikuiseksi Turussa. Oletetaan tilanne, jossa sama ihminen olisikin kasvanut Kouvolassa. Kyseessä olisi sama ihminen, mutta Kouvolassa kasvaminen jättää varmasti erilaiset jäljet kuin Turussa kasvaminen. Täten kouvolaalainen ja turkulainen ihminen olisivat sama ihminen, mutta eri henkilö Wittin määritelmän mukaan

koskee feminismin poliittisten tavoitteiden mahdollista pyrkimystä poistaa naiset kokonaan ontologiasta. Selvitän näitä kahta kritiikkimuotoa seuraavassa erikseen.

Elizabeth Spelman kritisoi teoksessaan *Inessential Woman* (1988) feminismin erilaisia näkemyksiä siitä, mikä on nainen. Erityisesti varhainen amerikkalainen feminismi oli hyvinkin sidoksissa keskiluokkaiseen arvoihin ja valkoisen rodun intresseihin kuvatessaan naisen asemaa, sortoa ja sorron poistamiseksi tarvittavia muutoksia. Spelman argumentoi tämän taipumuksen seuraavaan suoraan realismista ²⁵ (Spelman 1988). Realismilla Spelman tarkoitti näkemystä, jonka mukaan kaikilla todellisten joukkojen olioilla on jokin joukkoa luonnehtiva yhteinen ominaisuus, joka liittyy oliot tämän joukon jäseniksi. Naisilla olisi tämän mukaan esimerkiksi jokin yhteinen ominaisuus, joka tekee heistä naisia ja erottaa heidät samalla muista relevanteista joukoista. Spelmanin mukaan tällaista ominaisuutta ei ole eikä voida löytää, sillä naisten lähtökohdat ja heidän naisena olemisen tapansa ovat perustavasti monimuotoisia. Jonkin yksittäisen ominaisuuden nimeäminen välttämättömäksi tai olennaiseksi olisi tämän mukaan väistämättä syrjivää tiettyä osaa naisista kohtaan²⁶ (Spelman 1988). Spelman itse päätyy sukupuolinominalismiin eli näkemykseen, jonka mukaan on olemassa vain yksittäisiä naisia ilman mitään yhdistäviä ominaisuuksia²⁷. Spelmanin kritiikki on ollut hyvin vaikutusvaltaista, ja edelleen monet feministiset filosofit kokevat, että nominalismi on ainoa tapa jäsentää niitä ominaisuuksia – ennen muuta sukupuolipiirteitä – jotka ovat feminismin kannalta ratkaisevia.

Spelmanin nominalismi ei ole kuitenkaan ongelmaton valinta feministiselle filosofialle. Jos on olemassa vain yksilöoliota ilman mitään yhdistävää tekijää, on vaikea määrittää, mikä on feministisen toiminnan ja teorian varsinainen kohde. Spelmanin nominalismi johtaa äärimmillään tilanteeseen, jossa naiset ryhmänä eivät olisi lainkaan yhtenäisempi tai mielenkiintoisempi kuin mikä tahansa joukko satunnaisia esineitä. Koska sukupuolta ei ole olemassa sorrosta riippumattomana ryhmänä, joka kontingeista syistä kokee sortoa, jäävät merkittävät sorron ja väkivallan erityismuodot mahdottomaksi selittää teorian tasolla (Mikkola 2012).

Witt pyrkii vastaamaan Spelmanin esiin nostamaan ongelmaan määrittämällä naisia yhdistävän tekijän sosiaalisen maailman rakenteelliseksi piirteeksi, ei ominaisuudeksi, joka olisi jokaisella naisella sosiaalisista suhteista riippumatta. Kuten Mikkola huomauttaa,

²⁵ Spelmanin realismista lisää kappaleissa 2.2 ja 2.3

²⁶ Spelman ei tunnu näkevän mahdollisena, että kontingentti yhdistävä tekijä olisi tasa-arvoinen

²⁷ Natalie Stoljar pyrkii löytämään nominalismin muotoa, joka mahdollistaisi feminismille selkeän kohteen, kts kappale 2.2.

pelkästään tämänkaltainen yksinkertainen teoreettinen siirto kumoo merkittävän osan Spelmanin realismiin kohdistamasta kritiikistä (Mikkola 2006).²⁸

Toinen merkittävä tekijä Wittin teoriassa on yritys sisällyttää sukupuolta koskevat intuitiomme feministiseen filosofiaan. Witt huomauttaa, että monelle ihmiselle sukupuoli näyttää olevan huomauttava tekijä oman minuuden tai persoonaan määrittämisessä eli sen määrittämisessä keitä me olemme. Voimme edetä nojatuolifilosofian metodilla eli miettiä tai reflektoida puhtaasti ilman empiiristä tai kokeellista tutkimusta olisimmeko sama ihminen, jos olisimme kasvaneet eri sukupuoleen. Näin edettäessä sukupuoli näyttäytyy helposti ratkaisevana, sillä useat kokevat sukupuolen olevan merkityksellinen tekijä siinä, keitä olemme. Witt painottaa tässä kokemuksen määräävää roolia: jos koemme olevamme eri ihminen sukupuolen muuttumisen seurauksena, on sukupuoli meille essentiaalinen ominaisuus (Witt 2011, xii).

Mari Mikkola (2010) on kritisoinut perinteistä jakoa biologiseen sukupuoleen (sex) ja sosiaaliseen sukupuoleen (gender) kiusallisista ontologisista sitoumuksista seuraavin argumentein. Mikäli sukupuoli ymmärretään sosiaalisesti konstruoiduksi, sitoudutaan näkemykseen, jonka mukaan miesten ja naisten olemassaolo on mielestä – tarkemmin mentaalisten olentojen sosiaalisista verkostoista - riippuvainen asiantila. Tämä tarkoittaa että voisimme häivyttää sukupuolet pelkästään muuttamalla sosiaalisia prosesseja ja rakenteita. Tämän häivyttämisen tulisi olla myös feministisen politiikan ja teorian päämäärä, mikäli sosiaalinen ympäristömme on sortava. Toisin sanoen, jos sukupuolet määräytyvät yksinomaan sosiaalisesti ja jos sosiaalinen on jotakin sukupuolta sortava, niin sukupuolista on pyrittävä eroon sorron myötä. Mikkola näkee tämän merkittäväksi teoreettiseksi ongelmaksi, joka heikentää feminististen projektien mielekkyyttä, uskottavuutta ja kannatusta. Useimmat ovat sitoutuneet sukupuoleensa perustavalla minuuden tasolla ja haluavat pitää kiinni siitä (Mikkola 2012).

Witt itse huomauttaa teoksensa *The Metaphysics of Gender* alussa, ettei hän ole kiinnostunut realistien ja nominalistien välisistä kiistoista, jotka koskevat kysymystä poliittisesta yhtenäisyydestä (Witt 2011,xiii). Witt pyrkii teoksessaan muotoilemaan teoreettista mallia, joka pystyy sisällyttämään itseensä sukupuolisuuden kokemuksen keskeisyyden. Hän tekee tämän uudelleen määrittelemänsä essentialismin avulla, minkä tarkoituksena on mahdollistaa poliittinen ja sosiaalinen muutos. Tämän valinnan vuoksi perinteinen sukupuolinominalismin ja -realismin välinen kiista ei suoraan koske Wittin

²⁸ Kts. Kappale 2.3.

teoriaa, mutta Spelmanin kritiikki nostaa esille myös kysymyksen essentialismista. Witt itse toteaa, että kritiikki, jonka Mikkola kohdistaa Spelmanin argumentteihin on yleistettävissä koskemaan myös essentialismia (Witt 2011,9).

Wittin essentialismin tarkoituksena on antaa teoreettiset välineet kuvata sukupuolisuuden kokemuksen ja tunteen merkitystä yksilölle. Tämä on ongelmana erilainen kuin kysymys siitä, mikä ominaisuus yhdistää naisia toisiinsa. Täten on syytä selventää sitä essentialismin käsitettä, jota Witt käyttää työssään.

Witt erottelee toisistaan luokka-essentialismin ja yksilö-essentialismin (Witt 2011, 5-6). Luokkaessentialismi käsittelee luokkien välisiä eroja ja luokille kuuluvia ominaisuuksia, jotka määrittelevät nämä erot. Witt ei ole kiinnostunut essentialismista tällä tasolla, mutta toteaa erottavansa oman essentialisminsa tästä projektinsa selkeyttämiseksi. Hän toteaa, että tarkoituksena ei varsinaisesti ole osoittaa mitään yksittäisiä essentialismin muotoja vääriksi (Witt 2011,11). Yksilö-essentialismin tasolla Witt erottelee kaksi erilaista suuntausta: krikeläisen identiteetti-essentialismin sekä aristoteelisen unifikaatio-essentialismin.²⁹ Molemmat suuntaukset pyrkivät vastaamaan kysymykseen: ”Mikä tekee yksilöstä juuri sen yksilön, mikä hän on?”

Identiteetti-essentialismi on kiinnostunut pääasiallisesti identiteetistä eli kriteereistä, joilla voimme tunnistaa yksittäiset oliot ja erottaa ne toisista samanlaisista ja samankaltaisista olioista. Identiteetti-essentialismin tunnetuin muoto on luultavammin peräisin Saul Kripkeltä³⁰. Kripken kiinnostuksen kohteena on muotoilla kriteerit, joiden avulla voimme tunnistaa esineitä ja tietyn esineen juuri siksi, mikä se on³¹ (Kripke 1980). Unifikaatio-essentialismi sen sijaan lähestyy yksilöä sen funktionaalisuuden kautta. Wittin oma esimerkki koskee taloa. Talon osista, kuten katosta, seinistä ja lattiasta muodostuu talo, koska nämä osat toimittavat ihmisen ja eläinten suojaamisen tehtävää eli niillä on suojaamisfunktio (Witt 2011). Krikeläinen identiteetti-essentialismi koskee pääasiallisesti modaalaisia lauseita, jotka Kripke analysoi ja ratkaisee mahdollisten maailmojen käsittein ja välttämättömien ominaisuuksien avulla (Witt, 2011,20). Kysymykseen sukupuolen

²⁹ *Unification essentialism*

³⁰ Identiteettiessentialismi on Wittin käyttämä ilmaisu Kripken filosofiasta. Kripke luultavammin hyväksyisi tämän nimen omalle teorialleen, sillä siihen sisältyy hänen teorianensa oleellisia kysymyksiä

³¹ Kts. Kripke 1977 ja 1980

ontologiasta Kripken näkemys ei suoraan liity, vaan kontrastin tarkoituksena on korostaa, että Wittin kielenkäyttö poikkeaa analyttisen filosofian valtavirrasta.³²

Wittin essentiaalinen argumentti koskee ainoastaan sosiaalista yksilöä (Witt 2011,69). Sukupuoli on hänen mukaansa meille unifikaatio-essentiaalinen sosiaalisen yksilön tasolla. Tällä Witt tarkoittaa, että sukupuoli on järjestävä tekijä, joka yhdistää eli unifoi yksilön useat erilaiset ja osittain päällekkäiset sosiaaliset roolit sosiaaliseksi yksilöksi (Witt 2011, 79). Kaikilla meistä on useita sosiaalisia asemia ja tehtäviä, mutta pelkästään näiden asioiden ja tehtävien omaaminen ei tee meistä sosiaalisia yksilöitä samalla tavalla kuin pelkkä ominaisuuksien omaaminen ei tee oliota. Wittin mukaan olemme sukupuolitettuina kaikissa sosiaalisissa rooleissamme. Olemme naisina sotilaita, ammatturheilijoita, vanhempia ja pankkiryöstäjiä. Sukupuoli on Wittin mukaan kaikista sosiaalisista rooleistamme mittavimmin normatiivisen arvioinnin kohteena, minkä perusteella hän valitsee sukupuolen yksilön roolien yhdistäväksi tekijäksi (Witt 2011, 79). Yhdistävän tekijän tulee myös olla ajallisesti pysyvä, eli sellainen, joka on meillä läpi elämämme. Sukupuoli ei voi olla sidottu henkilöön siten kuin Witt käsitteen määrittelee, sillä sukupuolella on kiistämättömät materiaaliset ehdot kehoissamme. Koska henkilöt eivät ole välttämättä kehollisia olioita, niin ne eivät voi olla myöskään sukupuolitettuja. On mahdollista, että kykymme itsereflektioon, suunnitelmallisuuteen, vapaaseen päätöksentekoon ja vastuullisuuteen ovat riippumattomia kehollisuudesta. Kehollisuus on sosiaaliselle yksilölle kuitenkin välttämätön ominaisuus, koska lukuisat sosiaalisen yksilön kyvyt ja valmiudet ovat täysin riippuvaisia kehosta³³. Tällaisia ovat esimerkiksi havaintokyky ja kommunikaatiokyky Kehon suhde sosiaaliseen yksilöön on toisin sanoen konstitutioiva, eli keho on perusta, joka varaan sosiaalinen yksilö rakentuu. Witt itse käyttää metaforaa patsaan ja savenpalan välisestä suhteesta kuvatakseen sosiaalisen riippuvuutta kehollisuudesta. Patsas muodostuu savesta, mutta savi ei lakkaa olemasta savea, vaikka onkin patsaan muodossa (Witt 2011, 69). Vastaavasti sosiaalinen rooli edellyttää kehollisuutta, mutta ei ole muotonsa osalta palautettavissa kehollisuuteen. Koska Witt hyväksyy ontologisesti monimutkaiset oliot, ei tämänkaltainen yhtaikainen tai kaksijakoinen olemassaolo ole hänelle teoreettinen ongelma (Witt 2011).

Wittiläinen essentialismi lähestyy sukupuolta, sekä essentialismia monista nykykeskusteluista poikkeavalla tavalla. Luokkaessentialismia on kritisoitu huomattavasti

³² Wittin essentialismi tulkinta tulee kuitenkin hyvin lähelle mannermaisesta feministisestä filosofian parissa esiintyvää essentialismia. Kts. esimerkiksi Heinämaan artikkeli "A Phenomenology of Sexual Difference: Types, Styles and Persons" teoksessa Witt 2010

³³ Esimerkiksi biologinen vanhemmuus

feministisessä perinteessä, ja antiessentiaalistien teorioiden väitetään (esim. Spelman 1988, Butler 2006) olevan ainoa uskottava vaihtoehto, mikäli haluamme luoda sorrosta ja sorron potentiaalista vapaita teoreettisia kategorioita. Wittin essentialismi ei ole sitoutunut sukupuolen muuttumattomuuteen, sillä hänen mukaansa sukupuolen asema on historiallinen asiantila, ei välttämätön tilanteesta riippumaton totuus (Witt 2011, 29–30). Merkillepantavaa on myös se, että sukupuoli on Wittin hahmotelmassa voimakkaasti riippuvainen yhteisöstä. Yhteisön asettamat odotukset ja vaatimukset muuttuvat, kun yhteisö muuttuu. Tähän yhteyteen kytkeytyy Wittin mukaan muutoksen mahdollisuus.

Witt kannattaa voimakkaan sosiaalista sukupuolimallia. Tämä johtaa samoihin ongelmiin yksilöiden itsemäärittelyn kohdalla kuin mihin Haslangerin teoria törmää. Kuten olen edellä selvittänyt, Wittin mukaan ihmisolentoina muodostumme kolmesta eri kokonaisuudesta: kehostamme, persoonastamme ja sosiaalisesta yksilöllisyydestämme. Kehon alueelle kuuluvat kaikki biologiset faktat ja materiaaliset tosiasiat. Witt ei kuitenkaan halua sitoutua perinteiseen sex/gender-jakoon, sillä hänen mukaansa ei ole mahdollista tehdä riittävän selkeää erottelua näiden mainittujen kategorioiden välille (Witt, 2011,35). Persoona tarkoittaa ihmisen korkeampia henkisiä ominaisuuksia kuten kykyä tehdä vapaita päätöksiä ja suunnitella elämää kokonaisvaltaisesti. Tämä olemisemme taso tai osa-alue on Wittin mukaan sukupuoleton. Witt siis käsittää sukupuolettomaksi sen ihmisyyden ulottuvuuden, joka vastaa valinnoista ja itsereflektiosta. Hän kohtaa tämän vuoksi itsemäärittelyn kanssa vielä enemmän ongelmia kuin Haslanger. Minäkuvan sukupuoli näyttää olevan hänelle teoreettisesti kimurantti ellei mahdoton piirre. Sosiaalinen yksilö on Wittille se osa-alue, jossa sukupuoli ilmenee. Wittin mukaan sukupuoli on tärkein normatiivinen tekijä ihmisten monenlaisissa sosiaalisissa rooleissa, ja kaikki muut sosiaaliset roolit tulee tulkita sukupuolen kautta. Tämä on kuitenkin vain kontingenti seikka, ei olemuksellinen totuus. Sellaiset yhteiskunnat ovat mahdollisia, joissa merkittävin kokoava sosiaalinen rooli olisi jokin toinen kuin sukupuoli, vaikkapa ikä tai ammatti.³⁴ Wittille essentialismi on erityisesti unifikaatio-essentialismia, eräänlaista funktionaalista essentialismia, jonka käsitteelliset lähtökohdat ovat Aristoteleen filosofiassa. Kyse ei siis ole niinkään nykyessentialismin muodoista, kuten Kripken essentialismista. Wittin essentialismi muistuttaa pikemminkin nykyisiä fenomenologisia sukupuoliontologioita, joiden juuret ovat syvällä modernissa aristotelismissä.³⁵

³⁴ Wittin oma esimerkki koskee Pitkien ja Lyhyiden yhteiskuntaa Witt 2011, 27-29

³⁵ Kiitokset Sara Heinämaalle tämän yhteyden korostamisesta

Kripke pyrki filosofiassaan etsimään ehtoja sille, miksi tietty esine on nimenomaisesti juuri se esine, joka on, ja mitkä ehdot tulee täyttyä, jotta voimme tunnistaa esineen samaksi esineeksi. Tässä mielessä jokaisella esineellä on yksilöllinen essentia eli olemus, joka muodostuu alkuperästä ja osista. Wittin sukupuoliontologia ei viittaa tähän keskusteluun vaan nojaa Aristoteleen näkemykseen essentiasta funktionaalisenä piirteenä. Sosiaalinen sukupuoli essentiana korostaa sukupuolen normatiivista luonnetta. Sukupuolittuneet toimet ja tehtävät ovat ehto, jonka nojalla arvioimme ihmisen sukupuolisuutta ja asemaa sukupuolella. Samalla tavalla kuin talon asunkelpoisuus on ehto, jolla arvioimme onko talo hyvä talo. Molemmissa tapauksissa kyseessä on normatiivinen ehto. Witt korostaa, että ihmisellä on useita päällekkäisiä sosiaalisia rooleja, mutta sukupuoli on niistä tärkein sikäli, että sen ja vain sen kautta tulkitaan ja arvioidaan muita roolejamme yhteisössä. Filosofilla on tietty rooli ja asema riippuen siitä luetaanko hänet naiseksi vai mieheksi. Empiirinen tutkimus osoittaa lisäksi, että naispuolisiin filosofeihin kohdistetaan moninkertaisia vaatimuksia ja odotuksia tämän nojalla. Naispuolisilta toimijoilta edellytetään enemmän suorituksia, koska filosofin maskuliinin stereotypia ohjaa meitä ohittamaan naisten aikaansaannokset.³⁶

Wittin teorian motivaatio pohjaa ajatukseen siitä, että ihmiset usein kokevat, että jos heille olisi määrätty syntymässä eri sukupuoli kuin mikä heillä nyt on, niin heistä olisi tullut eri ihmisiä. Tämä viittaa siihen, että sukupuoli on merkittävä tekijä ihmisen minäkokemusten ja – näkemysten kokoajana. Kuten edellä näimme, Haslangerin teorian ongelmaksi muodostuu kiusallinen ontologinen sitoutuminen kantaan, jonka mukaan feministisen projektin päämääränä on naisten hävittäminen. Wittin teoria ei ajaudu tähän ongelmaan sillä sukupuoliset roolit eivät häviä väistämättä kokonaan feministisen projektin seurauksena – tarkemmin sanottuna - Witt määrittelee sukupuolen roolin eikä sorron käsitteen kautta. Haslanger tosin mainitsee olevansa tietoinen tästä teoriastaan heikkoudesta ja sanoo luottavansa siihen, että sosiaalisen muutoksen seurauksena syntyy varmasti uusia ja riittävän rikkaita tapoja muodostaa oma minäkuva ja rakentaa persoona.

Wittin essentialismi poikkeaa feministisen filosofian piirissä usein tuomitusta perinteisestä essentialismista ennen muuta siinä, että Witt kehittää yksilö-essentialismia eikä luokkaessentialismia. Muun muassa Spelmanin ja Butlerin vaikutusvaltaiset kritiikit

³⁶ Hyvin kattava esitys tästä aiheesta on Dougherty, Baron & Millerin artikkeli "Female under-representation among philosophy majors: A map of the hypotheses and a survey of evidence" osoitteessa <https://sites.google.com/site/tomdoughertyphilosophy/publications>

kohdistuvat nimenomaisesti luokkaessentialismiin. Wittin essentialismin kyseenalaistamiseksi tulisi kehittää uudenlaisia kritiikkimuotoja. Tämän vuoksi hänen teorianensa pysyykin irrallaan analyyttistä feminististä metafysiikkaa pitkälti hallitsevasta realismi-nominalismi kiistasta.

Vaikka essentialismi problematiikan rajaaminen yksilötasolle saattaa ensisilmäyksellä kuulostaa houkuttevalta vaihtoehdolta transfeminismille verrattuna luokkaessentialismiin, niin ongelmaksi kuitenkin muodostuu edelleen sama kysymys, joka vaivasi Haslangerin esitystä ja koskee sosiaalisen liian määräävää vaikutusta sukupuoliisuuden määrittelyssä.

2.2 Natalie Stoljarin samanlaisuus-nominalismi

Natalie Stoljar tutkii artikkelissaan ”Different Women – Gender and the Realism/Nominalism Debate” (2011) sukupuoliteorian suhdetta kiistaan käsiterealismin ja nominalismin välillä käytyyn kiistaan (Stoljar 2011, 27). Stoljar hahmottaa realismi-nominalismi kiistan feministisen muunnelman perustaksi sen tavan, jolla voimme muodostaa tai määritellä kollektiivisen kohteen feministiselle politiikalle (Stoljar 2011, 27). Realismi tässä kontekstissa tarkoittaisi kantaa, jonka mukaan jokaisella ryhmän jäsenellä olisi jokin yhteinen ominaisuus³⁷, joka olisi välttämätön ryhmään kuulumiselle ja jonka omaamisen perusteella voisimme muodostaa ryhmän. Nominalismi puolestaan pyrkii kiistämään universaalin, ryhmän kaikille jäsenille välttämättä kuuluvan ominaisuuden olemassaolon, mutta nominalismin tavoitteena ei ole tehdä mahdottomaksi ryhmien muodostamista (Stoljar 2011, 28). Tällöin tarvitsemme kriteerin, joka ei ole sidottuna universaaliin, kaikkien jakamiin piirteisiin Tällaisen erottelun tekemiseksi meidän on ensin määriteltävä tarkemmin mitä *ryhmällä* tarkoitetaan.

Riippumatta siitä sitoudummeko käsiterealismin vai nominalismiin, voimme hyväksyä ryhmien olemassaolon. Tärkeä erottelu erilaisiin ryhmiin on erottelu *aitojen ryhmien* ja *satunnaisten ryhmien* välillä (Stoljar 2011, 28). Aitoja ryhmiä ovat sellaiset ryhmät, joiden jäsenyys pohjautuu johonkin yhteiseen ominaisuuteen joka kaikilla ryhmän jäsenillä on. Satunnaiset ryhmät voivat muodostua ilman yhdistävää ominaisuutta, ja maailma onkin täynnä satunnaisia ryhmiä (Stoljar 2011, 28). Jotkut niistä ovat mielenkiintoisia, toiset

³⁷ eli universaali.

turhanpäiväisiä. Aidoksi ryhmäksi voi laskea ympärilläni olevat yliopiston kirjaston kirjat, joita yhdistää tietty ominaisuus (tässä tapauksessa ominaisuus olla tutkimuksellisesti merkittävä kirja). Satunnainen ryhmä olisi laukkuni pohjalta löytyvät roskat ja sekalaiset käyttöesineet. Voimme suhteellisen helposti hyväksyä³⁸ ajatuksen, että yliopiston kirjojen yhteinen ominaisuus on universaali, mutta taas laukkuni sisältö tuntuu muodostavan hyvin erilaisen ryhmän. Sisältö on jokseenkin satunnainen, vaikkakin minulle tilannesidonnaisesti merkityksellinen esimerkiksi silloin, kun puhelimeni rupeaa soimaan kesken kirjoittamisen enkä löydä sitä roskien seasta.

Realistit ja nominalistit eivät ole kiinnostuneita satunnaisista ryhmistä, vaan kysymys koskee nimenomaisesti ominaisuuksia, jotka aidot ryhmät satunnaisista ryhmistä

Tärkeää on huomata, että Stoljarin erottelun perusteena ei ole keskustelu asiantilojen olemassaolosta tai niitä koskevien väitteiden totuusarvosta. Myös nominalistisessa ontologiassa voidaan ilmaista tosiasioita, jotka koskevat ryhmien jäseniä. Se filosofinen kanta, jossa emme lainkaan voi ilmaista tosiasioita, jotka koskevat ryhmien jäseniä on jonkinlaista radikaalia tai jyrkkää antirealismia.³⁹ Essentialismin osalta Stoljar näkee keskustelun koskevan erityisesti sellaisia ominaisuuksia, joita tietyn ryhmän jäsenellä välttämättä on. Tässä essentialismi rajautuu samalla lailla kuin Charlotte Wittin filosofiassa. Näin ymmärrettynä essentialisti väittäisi, että ryhmän jäsenellä on välttämättömiä ominaisuuksia, kun taas anti-essentialisti väittäisi, ettei tämän kaltaisia ominaisuuksia lainkaan ole eikä voi olla (Stoljar 2011, 29).

Stoljarin pääasialliset väittelykumppanit ovat Mari Mikkola ja Sally Haslanger. Mikkola on kritisoinut feministisen filosofian ajautumista nominalismiin Elizabeth Spelmanin ajattelun seurauksena (Mikkola 2006). Mikkola pyrkii osoittamaan, ettei käsiterealismin sinänsä ole este eikä haitta feministiselle filosofialle, ja että Spelman kykenee osoittamaan vain tietyt realismin muodot vaarallisiksi. Tarkemmin sanottuna, Spelmanin kritiikki onnistuu problematisoimaan ainoastaan käsiterealismin, joka pohjautuu ajatukseen universaaleista erillisinä olentoina. Sukupuolen kontekstissa tämä tarkoittaisi, että naisuus ominaisuutena olisi jonkinlaisessa platonisessa ideataivaassa. Tämänkaltaisen realismi ei kuitenkaan ole pitkään aikaan ollut merkittävä eikä vakavasti otettava kanta analyttisessä metafysiikan piirissä. Esimerkiksi David Armstrong (Armstrong 1980) korostaa omassa

³⁸ Ainakin antamalla realismille pikkusormen. Toivon lukijan antautuvan realismiin viettelylle edes hetkeksi

³⁹ Judith Butlerin sukupuoliontologia on ehkä tunnetuin anti-realistinen malli. Hänelle ei ole olemassa meistä riippumattomia tosiasioita, vaan kaikki mahdolliset lauseemme viittaavat meidän toiminnasta johtuviin jakoihin

realismissaan, että ei ole olemassa yksilöolioista irrallisia universaaleja. Jos universaaleja siis on, ne ovat välttämättä sidoksissa yksilöolentoihin tai näiden ominaisuuksia (Mikkola 2006).

Stoljar on samaa mieltä useasta Mikkolan esittämästä kriittisestä seikasta, mutta näkee nominalismin kuitenkin pohjimmiltaan parempana ratkaisuna feministiselle filosofialle (Stoljar 2011,29). Stoljarin mukaan nominalismin on helpompi sisällyttää feministisen politiikan tavoitteet, ja siksi myös feministisen teorian tulisi suosia nominalistisia ratkaisuja. Hänen oma nominalisminsa on samanlaisuus-nominalismia⁴⁰, jossa universaalien sijasta yhtenäisyyden taustalla ovat samankaltaiset ominaisuudet. Naisten luokka ei siis muodostu kyseisen luokan jäsenten yhteisestä ominaisuudesta, vaan koska luokan jäsenillä on monia erilaisia samanlaisia ominaisuuksia, niin luokittelemme heidät naisten luokkaan. Selityksen suuntaa käännetään näin partikulaarista yleiseen (Stoljar 2011, 28–29).

Stoljarin kritiikki rakentuu viidestä eri ongelmasta, joita hän näkee realismiin sitoutuvilla malleille olevan. Nämä kritiikit seuraavat Spelmanin näkemystä, vaikka kuten edellä mainitsin, Stoljar ei näe Spelmanin kritiikin olevan riittävä. Tämän vuoksi Stoljar onkin valmis myöntämään, että kaikki hänen esittämänsä kritiikkimuodot eivät ole kohtalokkaita käsiterealismille, vaan osa on helposti ratkaistavissa. Hän kuitenkin näkee, että yhdessä nämä kritiikit tukevat enemmän nominalismia kuin realismia sukupuolen osalta

Stoljarin viisi argumenttia ovat:

S1 Argumentti sosiaalisesta konstruktionismista

S2 Argumentti moninaisuudesta

S3 Argumentti erottamattomuudesta

S4 Argumentti partikulaarisuudesta

S5 Argumentti monimutkaisuudesta (Stoljar 2011,29).

S1 perustuu näkemykseen, jonka mukaan sosiaalisen konstruktionismin uskottavuus, puolustettavuus toimivuus ja mielekkyys riippuvat luonnollisten ominaisuuksien puutteesta. Spelman esittää, että siirtymällä luonnollisista sukupuolen kategorioista sosiaalisesti rakentuneisiin kategorioihin siirrymme samalla myös väistämättä käsiterealismista nominalismiin. Tämänkaltaisessa argumentissa luontaiset ominaisuudet

⁴⁰ *Resemblance nominalism*

nähdään väistämättä universaaleina. Spelmanin mukaan naisten keskinäinen erilaisuus osoittaa, ettei sukupuolen taustalla ole luontaista ominaisuutta, jolloin ei myöskään ole mitään universaalia johon vedota. Näin ollen sukupuoli olisi ominaisuus, joka muodostuisi ainoastaan sosiaalisessa kanssakäymisessä (Stoljar 2011, 30).

Mikkola argumentoi tätä vastaan toteamalla, että on kiistatta olemassa ominaisuuksia, jotka ovat sosiaalisen kanssakäymisen tuloksia ja samalla silti mahdollisia universaaleja. Hän käyttää esimerkkinä on vaimon kategorian. Vaikka on itsestäänselvää, että vaimona olemisessa on erilaisia tapoja eri kulttuureissa, on vaikeaa vakuuttaa, että vaimoilla ei olisi mitään yhtenäistä sosiaalista ominaisuutta⁴¹. Tuntuu täysin mahdolliselta väittää vaimouden olevan sosiaalisesti rakentunut, mutta samalla myös tiettyjen sosiaalisten suhteiden vuoksi reaalinen yhdistävä tekijä tietyissä yhteiskunnallisissa asemissa ja tilanteissa olevien ihmisten välillä. Stoljar on Mikkolan kanssa tästä samaa mieltä, mutta argumentoi, ettei Mikkola erota riittävän selvästi argumentteja S1 ja S2 toisistaan (Stoljar 2011, 31).

S2 pohjautuu oletukseen, ettei sukupuolirealismiin voi helposti sisällyttää sukupuolen sisäistä moninaisuutta eli yhtäältä naisten keskinäisiä eroja ja toisaalta miesten keskinäisiä eroja. Tämän oletuksen mukaan käsiterealistinen ei kykenisi lainkaan käsittelemään intersektionaalisuutta. Esimerkiksi ihmisten väliset keskinäiset erot ovat siinä määrin perustuvanlaatuisia ja laajalle ulottuvia, ettei ole mahdollista löytää yhtään selkeää ihmisiä yhdistävää tekijää⁴². Moninaisuus ei kuitenkaan väistämättä kumoakaan käsiterealistia, kuten Stoljar itsekin toteaa. On loogisesti mahdollista⁴³, että moninaisuus viime kädessä palautuu johonkin yksittäiseen ominaisuuteen. Stoljarin argumenttina onkin, että tässä yhteydessä nominalismi on selitysvoimaisempi ja selkeämpi kanta kuin käsiterealistinen. Vaikka on loogisesti mahdollista, että olemme hämmentyneitä ja ymmärrystä vailla, mutta tästä huolimatta onnistumme käyttämään sukupuolitermejä oikein, niin tuntuu mielekkäämmältä selittää käsitteiden onnistunut viittaaminen jollakin muulla tavalla kuin universaaleilla. Stoljarin mukaan nominalismi on onnistuneempi teoria selittämään naisten merkittävää erilaisuutta ryhmänä kuin käsiterealistinen kanta (Stoljar 2011, 32).

⁴¹ Tuntuu mielekkäältä olettaa että kaikilla vaimoilla olisi ominaisuus 'olla vaimo'

⁴² vrt. Wittgensteinin perheyhtäläisyyden käsite. Perheyhtäläisyydestä transfeminismissä katso Hale 1996

⁴³ Tarkoitan loogisella mahdollisuudella sitä, ettei kyseinen väite itsessään ole mahdottomuus meidän nykyisessä maailmassa. On olemassa tapa, jolla maailma voisi olla jotta tietty väite olisi totta. Tämä tarkoittaa, että väitteelle, joka on loogisesti mahdollinen voidaan löytää tilanne, jota kyseinen väite vastaa. Vastakohtana ovat loogisesti mahdottomat väitteet, eli väitteet jotka ovat sisäisesti ristiriitaisia. Loogisen mahdollisuuden osoittaminen on tällöin aina merkityksellinen teoreettinen teko, vaikkakin loogisesti mahdolliset väitteet voivat olla muista syistä merkityksettömiä

S3 ja S4 keskittyvät yhtenäisen ryhmän sijaan problematisoimaan yksittäisen ihmisen identiteetin. Nämä argumentit ovat S3 argumentti erottamattomuudesta ja S4 argumentti partikulariteetista. Kummankin argumentin ymmärtämiseksi meidän täytyy ymmärtää sukupuoli yksilön identiteettiä selittävänä tekijänä. En itse ota tässä kantaa kysymykseen yksilön identiteetistä ja sen suhteesta sukupuoleen, vaan hahmotan aihetta ainoastaan osana käsiterealismin ja nominalismin välistä keskustelua. Stoljar ei usko S3:n toimivan ratkaisevana argumenttina nominalismin puolesta, mutta hän käsittelee argumenttia siihen liittyvien epistemologisten kysymysten vuoksi. Esitykseni kattavuuden vuoksi esittelen tässä myös argumentin S3.

S3 perustuu Spelmanin väitteeseen, että käsiterealismiin sisältyy kanta, jonka mukaan yksittäisen ihmisen kaikki osat ja piirteet ovat selkeästi erotettavissa. Mikäli kaksi tarkasteltavaa yksilöä olisivat molemmat naisia, heidän väliset eronsa johtuisivat tällöin joistakin muista ominaisuuksista kuin naiseudesta. Stoljar huomauttaa, että Spelmanin argumentti voidaan muotoilla *modus tollensin* muotoon (Stoljar 2011, 36–37). Spelmanin mukaan sukupuolirealismin todeksi oletaminen implikoi, että naiseus on irrallinen olioista, jotka toteuttavat naiseutta. Koska tämä käsitys on kuitenkin virheellinen, niin sukupuolirealismi ei ole totta.

Ongelmana tässä argumentissa on oletus, jonka mukaan universaalit ovat riippumatta niitä toteuttavista yksilöistä. Kuten edellä mainitsin, nykymuotoisessa käsiterealismissa ei oleteta universaalien olevan yksittäisolioista irrallaan, vaan ajatuksena on, että universaalit ovat olemassa vain olennoissa, jotka toteuttavat kyseisestä universaalia. Tällöin käsiterealismi ei kaadu Spelmanin argumentin myötä eikä tämänkaltaista järkeilyä voida käyttää kiistämään käsiterealismia (Stoljar 2011,37). Stoljarin mukaan Spelmanin argumentin hyöty on sen epistemologisissa reunaehdoissa. Argumentti nostaa esiin sen, että sukupuolta ja rotua koskeva tieto näyttää toimivan eri tavalla kuin muita käytännöllisiä universaaleja koskeva tieto. Voimme helposti ajatella esineiden olevan erivärisiä kuin ne todella ovat, ja intuition tasolla voimme tavoittaa myös sen, miten olion käy, kun siitä poistetaan väri (Stoljar 2011,38).⁴⁴ Stoljar argumentoi, että tämänkaltaisia ajatuskokeita on huomattavasti hankalampi muodostaa sellaisille ominaisuuksille kuin sukupuoli tai rotu. Sukupuoli ja rotu ominaisuuksina näyttäisivät tämän nojalla poikkeavan merkityksellisesti muista käytännöllisistä ja sosiaalisista ominaisuuksista.

⁴⁴ vrt. vaikeuteen ajatella oliota jolla on kaksi eri väriä samanaikaisesti samoissa sijainneissa

S4 argumentti perustuu metafyyiselle väitteelle, jonka mukaan minäkuvaan liittyvät ominaisuudet, kuten sukupuoli ja rotu ovat *partikulaarisia* (Stoljar 2011, 38). Partikulaarisuudella tarkoitetaan, että näiden ominaisuuksien luonne muuntuu ratkaisevasti yksilön ainutlaatuisten ominaisuuksien mukaan. Feministisen filosofian alalla tämä väite tarkoittaisi, että esimerkiksi yksilön rotua tai yhteiskuntaluokkaa ei voida määrittää irrallaan hänen sukupuolisuudestaan. S4 on väitteenä vahvempi kuin S3, sillä partikularismi ei ole yhteensopiva sukupuolirealismen kanssa. Jos partikularismi on totta sukupuolen suhteen, niin jokaisen ihmisen sukupuoli on hänelle ainutlaatuisista osista muodostunut. Stoljar tarkoittaa tätä vahvassa mielessä niin, että ei ole loogista mahdollisuutta siihen, että partikularismi olisi yhteensopiva realismin kanssa⁴⁵ (Stoljar 2011, 39). Yksilöillä, joilla olisi samankaltaisia ominaisuuksia, ei olisi kuitenkaan täydellisen samoja ominaisuuksia lainkaan. Olemme oliona sidottuja muun muassa paikkaan ja aikaan, jotka ovat meitä uniikisti luonnehtivia ominaisuuksia. S4:n toimivuus kuitenkin edellyttää sukupuolen ymmärtämistä yksilön kokemuksen kautta jollakin tavalla tai joissakin suhteissa muodostuvana ilmiönä, ei pelkästään sosiaalisena luokkana tai sosiaalisena asemana (Stoljar 2011, 39). Jos sukupuoli on ainoastaan sosiaalinen luokka, niin partikularismi ei ole ongelma sukupuolen ontologialle. Stoljar kuitenkin huomauttaa, että mikäli aidosti partikulaarit ja singulaarit ominaisuudet ovat osatekijänä naisten kokemassa sorrossa, tällöin sukupuolirealismi ei tunnu voivan välttyä S4-argumentin kumousvoimalta. Jos näin on, sukupuolirealismi edellyttäisi naisten omien kokemusten poistamisen kokonaan naisena olemisen määrittelystä. Monen keskustelijan mukaan tämä ei ole mielekäs perusta nykyfeminismille (Stoljar 2011, 39).

S5 perustuu väitteelle, että naiseus on monimutkainen ja monitahoinen ilmiö, ja monimutkaisuus ei muodostu naisten jakamista yhtenäisistä piirteistä (Stoljar 2011,40). Erityisesti väitteen jälkimmäinen osa on merkityksellinen, sillä myös universaalit voivat olla monimutkaisia. S5:n mukaan kaikilla naisilla ei ole samoja ominaisuuksia. Ongelmaksi tällöin muodostuu naisten ryhmän tai luokan intuitiivinen ja poliittisesti merkityksellinen yhtenäisyys. Näiden seikkojen vuoksi näytämme tarvitsevan jonkun erilaisen määritelmän muodostamaan kokonaisuutta. Stoljar perustaa oman kantansa Wittgensteinin perheyhtäläisyyden käsitteeseen (Stoljar 2011, 41). Stoljarin mukaan Wittgenstein pyrki selittämään perheyhtäläisyydellä sellaisia ilmaisuja kuten ”pelejä”, jotka tuntuvat muodostuvan hyvin erilaisista tavoista, säännöistä ja ominaisuuksista, mutta ovat kuitenkin riittävän koherentti ryhmä että voimme käyttää kyseisiä ilmaisuja tehokkaasti.

⁴⁵ Mikkola pyrkii argumentoimaan ainoastaan realismin loogisesta mahdollisuudesta, joten myös Stoljar ottaa kohteeksensa loogisen mahdollisuuden kysymyksen

Stoljarin mukaan *naiseus* ja *nainen* ovat myös perheyhtäläisyyden kautta rakentuvia käsitteitä. Tämä ratkaisu helpottaa ihmisyksilöiden välisten erojen sisällyttämistä näihin termeihin (Stoljar 2011, 42). Stoljar korostaa, että S5 ei kuitenkaan osoita, että naiseuden käsitteen monimutkaisuus itsessään kaataisi sukupuolirealismin. Kyseessä voi edelleen olla universaali ominaisuus, joka on osatekijöidensä vuoksi mahdoton analysoida tai kiinnittää mihinkään välttämättömiin ja riittäviin olioihin. Sitoutuminen nominalismiin käsiterealismin sijasta vaatii kuitenkin vielä jotain ylimääräistä.

Stoljarin mukaan argumentit S1 ja S2 eivät muodosta mielekkäitä haasteita käsiterealismin, tai edes ratkaisevia argumentteja nominalismin puolesta (Stoljar 2011, 43). S3:n kohdalla hänen mielestään nominalismi pystyy paremmin vastaamaan erottamattomuuden haasteeseen, mutta kuten mainittu, niin käsiterealismin puolustajilla on selkeä looginen mahdollisuus ratkaista tämä ongelma (Stoljar 2011, 43). Ratkaiseviksi argumenteiksi muodostuvat tällöin S4 ja S5, sillä käsiterealismin ei tunnu kykenevän vastaamaan riittävän hyvin (Stoljar 2011, 43).

Ratkaisevaksi seikaksi käsiterealismin ja nominalismin välisessä kiistassa Stoljar näkee edellytykset naisten kategorian yhtenäisyyden säilyttämiseksi. Jyrkimmät nominalistiset kannat menettävät naisten kategorian yhtenäisyyden, ja saattavat tämän vuoksi olla suorastaan haitallisia feminismille. Käsiterealismin ongelmana taas on yhtäältä teoreettinen painolasti, erityisesti universaalien kokeminen elämää ja mahdollisuuksia väistämättä rajaavana tekijänä, ja toisaalta sosiaalisen konstruktionismin ongelma. Nominalismin ongelma voidaan kuitenkin välttää tarkastelemalla luokkien ja joukkojen kausaalisia seurauksia. Jos otamme täysin satunnaisen joukon, päädymme yleensä toteamaan, että kyseinen joukko ei ole mielekkäässä suhteessa mihinkään muuhun kuin omaan satunnaiseen joukon rajaukseen. Toisaalta naisten joukko vaikuttaa hyvinkin merkitykselliseltä miten tahansa sitä ajattelemme, sillä sen avulla voidaan jäsentää ja selittää sosiaalista todellisuutta. Oli naisten joukon muodostamisen perustana mikä metafysiikka tahansa, niin kyseinen joukko näyttää tavoittavan jotakin todellisuudesta.

Realismin ongelmiksi Stoljar listaa ennen muuta seuraavat:

- 1) Selkeän realistisen ontologisen näkemyksen puute
- 2) Naisten kadottaminen feminismiin tavoitteena⁴⁶

⁴⁶ Mikkola käsittelee tätä samaa ongelmaa realismin näkökannalta, kappaleessani 2.3

Edellä mainittua retorisen painolastin ongelmaa en pidä mielekkäänä käsitellä erikseen, sillä koen Haslangerin ja Mikkolan jäsentelyjen häivyttävän tämän huolen ilmeisen tehokkaasti. Stoljar väittää, että meillä ei tällä hetkellä ole käytettävissämme selkeitä realistisia malleja sukupuolelle. Hänen mukaansa Haslanger ei tarjoa näkemystä, joka täyttäisi realismin ehdot, sillä Haslangerin ratkaisun on vahvasti instrumentaalinen (Stoljar 2011, 35). Haslangerin ensisijaisena tavoitteena on luoda sellainen sukupuolen määritelmä, joka tarjoaisi meille mahdollisimman hyvät poliittiset toiminta-, keskustelu- ja perusteluvalmiudet. Stoljarin mukaan realistinen malli edellyttää, että viittaamme olemassa olevaan ominaisuuteen ja tämä koskee myös sukupuolta⁴⁷. Olemme siis ontologisesti sitoutuneet johonkin tällaiseen ominaisuuteen. Sen sijaan instrumentalismissa voimme ottaa käsitteen käyttöön pelkästään sillä perusteella, että kyseinen käsite on hyödyllinen, mielenkiintoinen tai selitysvoimainen, ilman että sitoudumme johonkin olemassa olevaan ominaisuuteen. Emme siis tällöin tee sukupuolia koskevia ontologisia sitoumuksia lainkaan. On tärkeää huomata, että kyseessä on erimielisyyskiista, joka koskee nimenomaisesti olemassaoloa, ei universaalikäsitettä eli universaalia. Mikäli Stoljar on oikeassa, niin emme voi käyttää Haslangerin sukupuolimallia realismin kontekstissa lainkaan. Stoljar huomauttaa Mikkolan nostavan esiin Haslangerin mallin esimerkkinä sukupuolirealismista. Jos Haslangerin mallissa on kyse instrumentalismista, niin sukupuolirealismille ei ole esitetty uskottavaa nykymallia. Mikkolalla itsellään on kuitenkin myös oma näkemyksensä, jota käsitelen seuraavassa kappaleessa.

Realismin toisena ongelmakohtana on naisten häivyttäminen tai kadottaminen, ja juuri tähän syytökseen Haslanger pyrkii vastaamaan. Määrittelemällä naiset luokaksi, joka on seurausta väkivallasta ja alistuksesta, Haslanger hahmottaa naiseuden muodostelmaksi, josta meidän tulisi päästä eroon tavalla tai toisella. Tämä argumentti on tutkimuskysymykseni kannalta erityisen merkityksellinen, sillä transnaisten kohdalla Haslangerin määritelmä johtaa sanomaan, että yksilö tekee tai on tehnyt aktiivisen ja pitkäaikaisen valinnan siirtyä nimenomaisesti sorron alle. Tämä näyttää edellyttävän, että sukupuoleen sisältyy muitakin elementtejä kuin sorron aspekti, sillä muuten transnaisten valintojen selittäminen ja ymmärtäminen johtaisi patologisoimaan nämä valinnat masokistisina tai itsetuhoisina. Toisin sanoen transnaisten valintojen motiivien sisältöjen ja monitahoisuuden hahmottaminen muodostuu Haslangerin realismin myötä huomattavan ongelmalliseksi. On kuitenkin mainittava, että on olemassa mahdollisuus, että

⁴⁷ Haslanger puhuu usein aitouden merkityksestä sosiaalisessa konstruktionismissa, ja tällä mahdollisesti kiertää kysymystä ominaisuuden olemassaolosta. kts. myös Mallonin kritiikki Haslangerin metafysiikan sulkeistamisesta (Mallon 2007)

transsukupuolisuus sijoittuu tavoilla jotka eivät ole ristiriidassa Haslangerin teorian kanssa. Voimme määritellä transsukupuolisuuden, kuten sukupuolen yleensä, sorron kautta. Esimerkiksi:

- (i) Ihmisen oletetut tai olemassa olevat sukupuoliominaisuudet asettavat yksilölle tietyt rooli- ja sosiaalinen asema-odotukset
- (ii) Transsukupuolinen ihminen rikkoo näitä odotuksia, ja tähän rikkeeseen reagoidaan väkivallalla
- (iii) Transsukupuolinen ihminen pyrkii normalisoimaan tilannetta esimerkiksi hakeutumalla korjaushoitoihin

Tämänkaltainen tarkennus ei myöskään pysty tarjoamaan transihmisyydelle positiivista taustaa, mutta kykenee selittämään motiiveja yleensä. Selitysmalli on kuitenkin korostuneen negatiivinen.

Haslanger itse ei näe naisten häivyttämistä huolenaiheena, ja esittää että meille avautuisi uusia tapoja muodostaa sukupuoli- identiteettejä nykyisen järjestelmän poistuttua. Naisten häivyttämisen ja kadottamisen ongelma nousee esille myös sosiaalisen konstruktionismin kohdalla. Vaikka Haslanger löytää tapoja muotoilla sosiaalisen konstruktionismin pääidean niin, että tämä idea voi olla mielekäs myös sukupuolen kohdalla, niin jää vaikutelma, että konstruktionismin vapauttava eli emansipatorinen puoli heikentyy realismissa. Stoljar tulkitsee, että sosiaalinen konstruktionismin menettäessä tehtävänsä luonnolliseksi oletettujen ominaisuuksien hajottajana ja purkajana, menetetään myös merkittävä identiteettiin kytkeytyvä vapautusaspekti.

2.3 Mari Mikkolan Piirre/normi yhdessämuuntelumalli

Mari Mikkolan filosofian tavoitteet ovat hyvin samankaltaiset kuin Charlotte Wittin. Mikkola pyrkii välttämään kiusallisia ontologisia sitoumuksia, joita helposti muodostuu feministiseen filosofiaan. Hänen erityinen kritiikin kohteensa on konventionaaliset implikaatiot⁴⁸ ja abolitionistiset implikaatiot⁴⁹. Mikkolan mukaan konventionaalisen implikaation sisältävät kaikki kannat, joiden mukaan miesten ja naisten olemassaolo on mielestä riippuvainen tosiasia. Ts. konventionaalinen implikaatio on tällöin kannoissa, joissa sosiaalisen sukupuolen oletetaan muodostuvan ainoastaan sosiaalisten konventioiden kautta. Tähän sisältyy merkittävä osa feministisen filosofian historiassa esitetyistä kannoista. Mikkola vastustaa konventionaalista implikaatiota nimenomaan niiden ontologisen sitoutumisen vuoksi (Mikkola 2011, 68). Tämän implikaation mukaan naiset olisivat samalla tavalla olemassa ja samassa mielessä kuin vaimot ja kansanedustajat. Jos poistamme sosiaalisen sopimusjärjestelmän vaimojen tai kansanedustajien taustalta, siis avioliittojärjestelmän tai kansanedustuslaitoksen, voimme samalla eliminoida molemmat ryhmät. Tarkennuksena kuitenkin mainittakoon, etteivät kansanedustajat henkilöinä toki katoaisi, vaikka suomalainen eduskuntajärjestelmä tuhoutuisi. Heidän statuksena kansanedustajina ja näin ollen he itse kansanedustajina kuitenkin poistuisivat (Mikkola

⁴⁸ *Conventional implications*

⁴⁹ *Abolitionist implications*

2011,68). Tällöin kysymys onkin, millä tavalla konventionaalisen naiseuden katoaminen vaikuttaisi naisten olemassaoloon.

Abolitionistisella implikaatiolla Mikkola tarkoittaa näkemyksiä, joiden mukaan naisten olemassaolo riippuu sorrosta, jolloin ontologialla on poliittinen perusta (Mikkola 2011, 68). Sally Haslangerin filosofia on ilmeisen abolitionistinen, vaikka ei välttämättä tulkittavissa konventionaaliseksi Mikkolan tarkoittamassa merkityksessä. Haslanger väittää, ettei sukupuoli ole hänen mallissaan mielestä riippuvainen. Hänen mukaansa on olemassa ainoastaan arkista mielestä riippuvuutta, kuten esimerkiksi omien ajatustemme sisältö. (Haslanger 2012, 213). On kuitenkin syytä painottaa, että Haslangerin ratkaisua on kritisoitu metafyyssisten kysymysten ohittamisesta. Tämä tulee muistaa käsiteltäessä erityisesti kysymystä ontologisista sitoumuksista.

Konventionaalisen implikaation ongelmana on epäintuitiivisuus. Mikkola valaisee ongelmaa neljällä esimerkkilauseella:

M1 Janne oli nainen neljä vuotta

M2 Janne oli kansanedustaja neljä vuotta

Kumpikin lauseista on ymmärrettävissä arkikielisenä ilmaisuna. Ensimmäinen lause voidaan tulkita merkityksessä ”Janne eli naisena”, esimerkiksi sellaisilla tavoilla, joilla transsukupuolisten henkilöiden ns. tosielämänkoe järjestetään. Kun näitä lauseita M1 ja M2 verrataan seuraaviin lauseisiin M3 ja M4, huomataan kuitenkin merkittävä semanttinen ero:

M3 Kun näin Jannen kehon, tajusin että Janne on nainen

M4 Kun näin Jannen kehon, tajusin että Janne on kansanedustaja⁵⁰

Voimme ymmärtää lauseen M3 ongelmitta. Ilmaisua ”nainen” käytetään tavallisesti eri tavalla kuin M1:ssa ja M3:ssa. M4 on kuitenkin semanttisesti mieletön. Mikkolan mukaan tämä vertailu osoittaa, että sana ”nainen” ei viittaa pelkästään sosiaaliseen asemaan tai rooliin kuten sanat ”kansanedustaja” ja ”vaimo”. Ainakin sitä voidaan käyttää hyvin eri tavalla kuin käytämme sanaa kansanedustaja (Mikkola 2011,72). Natalie Stoljar tekee samankaltaisen huomion koskien hänen edellä esittelemääni argumenttia S3. Stoljarin

⁵⁰ Sosiaalisen position kysymystä on hyvä myös miettiä itsemäärittelyn yhteydessä. Millä tavalla ”määrittelen itseni naiseksi” eroaa lauseesta ”määrittelen itseni kansanedustajaksi”.

mukaan sukupuoli ei intuition tasolla toimi samalla tavalla kuin muut ominaisuudet, joita elollisilla olennoilla ja esineillä voi olla. On selvästi helpompi abstrahoida esimerkiksi väri esineestä kuin sukupuoli ihmisestä, ja on huomattavasti helpompaa abstrahoida nisäkkäystä koko ja ikä kuin sukupuoli.

Mikkola korostaa konventionalismin ongelmaa nostamalla esiin kysymyksen käytännön poliittisista toimista. Oletetaan, että naisen käsitteen sisältö on riippuvainen ainoastaan käsitteen käytön sosiaalisesta kontekstista. Oletetaan myös, että tämä käsite on haitallinen, ja että käsitettä tulisi siksi muuttaa. Kysymys tällöin on, millä tavalla ja miltä osin meidän tulisi muuttaa sosiaalista todellisuutta ja maailmaa (Mikkola 2011, 73). Mikkolan mukaan tähän ei ole yksinkertaisia vastauksia. Vastaamisen vaikeudesta ei tietenkään seuraa vastaamisen mahdottomuutta. Mikkola esittää, että tässä kohdassa emme voi rajata vaihtoehtoja pelkästään abstraktin filosofoimisen kautta. Hänen ratkaisunsa on strateginen ja käytännöllinen: hän argumentoi, että jos voimme konventionalismin hylkäämällä saavuttaa haluamamme poliittiset tavoitteet, niin ehkä meidän tulisi etsiä tapoja kiertää konventionalismi (Mikkola 2011,73). Tämä on filosofisesti ehkä epätydyttävä ratkaisu, mutta mielenkiintoinen siinä mielessä, että löydämme uusia tapoja käsitellä teemaa.

Mikkolan kritiikki abolitionismia kohtaan on myös pääasiallisesti strateginen. Olemme usein hyvin sitoutuneita sukupuolisuutemme ja usein kyseessä on positiivinen sitoumus. Tämän sitoumuksen vuoksi sukupuolisuuden poistaminen tai häivyttäminen on poliittisena ja teoreettisena tavoitteena hyvin vaikea tavalliselle poliittiselle toimijalle. Muutos edellyttäisi perustavanlaatuisia mullistusta ajattelutavassa ja itseymmärryksessä, ja saattaa tuntua siksi kohtuuttomalta vaatimukselta (Mikkola 2011,74).

Mikkolan filosofinen ratkaisu konventionalismin ja abolitionismin välttämiseksi on luopua kokonaan feministille filosofialle, ja politiikalle, tärkeästä sex/gender jaosta. Hän pyrkii kehittämään mallia, joka pystyisi ilmaisemaan saman pääsisällön kuin kyseessä oleva erottelu, mutta välttämään kiusalliset ontologiset sitoumukset. Hän kutsuu malliaan ”piirre/normi yhdessämuuntelumalliksi”⁵¹ (Mikkola 2011, 76). Mikkola huomauttaa, että mallin ymmärtämiseksi *nainen* on tulkittava tavalla, joka sisällyttää muitakin kuin sosiaalisia ilmiöitä ja suhteita⁵². Mikkolan tarkoituksena ei ole sitoa sukupuolisuutta

⁵¹ *Trait/norm covariance model*

⁵² Tarkennus liittyy tietysti alkuperäiskielen ilmaisuihin. Siinä missä on tyypillistä puhua male/female biologisesta sukupuolesta ja man/woman sosiaalisesta sukupuolesta, Mikkola haluaa korostaa että hänen *woman* ilmaisuun sisältyy myös biologinen sukupuoli.

biologiaan, vaan hän tavoittelee tällä uudelleenmäärittelyllään Ron Mallonin sanoin ”sukupuolen indikatiivisia ominaisuuksia” (Mikkola 2011, 76). Indikatiivisilla ominaisuuksilla tarkoitetaan ominaisuuksia, joiden ajatellaan osoittavan todennäköisyyttä kuulua tiettyyn luokkaan. Kaikki stereotyyppiset sukupuolen merkit ovat indikatiivisia ominaisuuksia. Näihin merkkeihin sisältyy sekä selkeän sosiaalisia ominaisuuksia että kehoon liittyviä ominaisuuksia. Mikäli suomalaisella ihmisellä on päällään hame, hän todennäköisesti kuuluu naisten ryhmään. Hame ei kuitenkaan ole riittävä eikä välttämätön ehto ryhmään kuulumiselle (Mikkola 2011, 76). Mikkola korostaa, että indikatiiviset ominaisuudet eivät kuitenkaan aseta minkäänlaisia reunaehtoja ryhmään kuulumiselle, ja hän haluaa nostaa esiin, että hänen mallinsa ei aseta minkäänlaisia rajoitteita transihmisille⁵³ (Mikkola 2011, 76).

Mikkola väittää, että feministien tulisi käyttää sanaa nainen mahdollisimman paljon arkikielen mukaisesti (Mikkola 2011, 76). Tämän tavoitteen saavuttamiseksi hän haluaa luopua sex/gender- jaosta ja käyttää sen sijaan piirre/normi mallia. Piirteisiin hän laskee niin keholliset ominaisuudet, ulkonäön, roolit kuin itsemäärittelykin. Tällöin sukupuolisuuden osat eivät ole kiinni arvovalinnoista vaan ovat yksinkertaisesti ”*facts of the matter*”(Mikkola 2011, 76–77). Normit sisältävät piirteet, jotka ovat riippuvaisia kulttuurista ja arvovalinnoista. Mikkolan mallissa me arvioimme piirteitä omien normiemme kautta ja tätä kautta arvioimme piirteet naisellisiksi, miehiseksi tai neutraaleiksi. Normeista osa on globaaleja, ja osa paikallisia (Mikkola 2011, 77).

Mikkola kuitenkin korostaa, että vaikka osa ominaisuuksista, joita yhdessämuuntelumalliin sisältyy, saattaa vaikuttaa luonnollisilta suhteilta, niin kaikki suhteet ovat kuitenkin inhimillisen toiminnan seurausta (Mikkola 2011,78). Käsitteemme siitä, mitkä seikat ovat naisellisia ja mitkä miehekkäitä ovat mielestä riippuvaisia mutta silti todellisia suhteita. Tämän argumentin rakentamiseksi Mikkola vetoaa edellä esiteltyyn vahvaan pragmaattiseen rakentamiseen, jossa käyttämämme käsite ei viittaa mihinkään ihmisistä ulkoisiin asiantiloihin⁵⁴. Kuitenkin nämä käsitteet ovat samanaikaisesti mielestä riippumattomia (Mikkola 2011,79). Mikkola pyytää kiinnittämään huomiota seuraaviin lauseisiin⁵⁵

⁵³ Tarkemmin, Mikkola haluaa korostaa että hänen määritelmänsä naisen kategorialle ei ulotu ainoastaan syntymässä naiseksi määritelyihin, vaan huomauttaa että myös miehiksi syntymässä määritellyt joiden sukupuoli on selkeästi nainen sisältyvät naisen kategoriaan.

⁵⁴ Kts. HSK5b sivulla 12

⁵⁵ Muotoilut omani

M5 Vasemman puoleinen liikenne on huonompi ratkaisu kuin oikean puoleinen

M6 Isossa-Britanniassa ajetaan tien vasemmalla puolella (Mikkola 2011, 78–79).

M5 on ymmärrettävä väite, mutta vaikuttaa enemmän mielipiteen kuin faktan toteamiselta. Meillä ei ole mitään syytä olettaa, että tien oikealla puolella ajaminen olisi parempi ratkaisu jonkin maailmassa kokonaan meistä riippumattoman ominaisuuden vuoksi (Mikkola 2011,78). M6 viittaa samaan sopimuksenvaraiseen käytäntöön, mutta sen totuusarvo ei ole yhtä itsestäänselvästi kiinni meidän tavastamme ajatella tai kokea kumman puoleinen liikenne on parempi ratkaisu. M6 toteaa siis seikan, jonka totuusarvo voidaan määritellä tarkastelemalla Ison-Britannian liikennelakia (Mikkola 2011, 79). Vastaavankaltaiset esimerkit sukupuoli-ilmiön kohdalla ovat:⁵⁶

M7 Sinun on sopivampaa käyttää meikkiä, jos olet nainen kuin jos olisit mies

M8 Länsimaissa naiset käyttävät useammin meikkiä kuin miehet

M7 on normatiivinen väite ja M8 on empiirisesti todistettavissa faktuaalinen oleva väite. Mikkola väittää, että kaikki sukupuolta koskevat väitteet voidaan ymmärtää samalla tavalla mielestä riippuvaisiksi, mutta kuitenkin todellisiksi seikoiksi (Mikkola 2011, 79).

Mikkolan tavoitteena on löytää tapoja käsitteellistää sukupuolta koskevaa arkista ajatteluamme tavalla, joka ottaa huomioon, kuinka paljon sosiaaliset käytäntömme muokkaavat tapojamme ymmärtää ihmisiä - miehiä ja naisia. Mikkolan mukaan kummallakaan luokalla ei ole välttämättömiä ominaisuuksia, mutta koska toimimme ikään kuin nämä luokat olisivat olemassa meistä riippumatta, meidän sukupuoliteoriamme tulisi tukea tätä todellisuutta (Mikkola 2011, 82). Tämän taustalla on a posteriori metafysiikan ihanne, jossa selityssuhde kulkee maailmasta käsitejärjestelmäämme. A posteriori metafysiikkaa tukee myös Mallonin argumentit a priori metafysiikkaa ja anti-essentialismia kohtaan (Mallon 2007). Mallonin mukaan kumpikaan näistä kannoista ei automaattisesti suojaa meitä seksismiltä tai rasismilta, vaan molempien sisällä on helppo erottaa muotoja, jotka voivat syrjiä, ja toisia, jotka eivät syrji.

Mikkolan mukaan hänen mallinsa ei kärsi konventionalismin eikä abolitionismin aiheuttamista kiusallisista ontologista sitoumuksista, sillä muutokset sukupuolten

⁵⁶ Muotoilut omani

ymmärtämisessä eivät hänen mallinsa mukaan aiheuta kohteen itsensä katoamista (Mikkola 2011,80). Muutosten seurauksena tulkitsemme piirteet eri tavalla, esimerkiksi neutraaleiksi piirteiksi.⁵⁷ Tällä tavalla voimme muuttaa maailmaa ilman, että ihmisten tarvitsee luopua heille merkityksellisistä seikoista. Haslangerin teoriassa naisiin kohdistuva sorto on ontologisesti sisäänrakennettu naisen määritelmään, ja tämän vuoksi ainoa tapa toimia poliittisesti on pyrkiä hävittämään naiset luokkana. Mikkolan mallissa kaikki haitalliset sukupuolesta aiheutuvat piirteet tulisi pyrkiä neutralisoimaan, jotta haitat eivät kohdistuisi vain yhteen olemassaolevista sukupuolista. Esimerkiksi lasten hoitamisen kustannukset kasaantuvat yleensä naisille, koska lasten hoitamisen nähdään olevan naisille kuuluva tehtävä. Tämä rasite voidaan neutralisoida molemmille sukupuolille kuuluvaksi ilman, että kenenkään tarvitsee luopua lasten hoitoon liittyvistä tunteista tai tavoista (Mikkola 2011,81–82). *Mutatis Mutandi* asevelvollisuus tulisi järjestää tavalla, jossa käytännöstä koituvat haitat koskevat ihmistä sukupuolesta riippumatta.

Transfeminismin kontekstissa suhtautuminen abolitionismiin ei ole aivan yhtä itsestäänselvää. Tämä ero näkyy esimerkiksi Talia Bettcherin luokittelussa transfeminismin tyypillisistä ontologioista. Hänen käyttämänsä tulkinta transgender-mallista, jossa sukupuolijärjestelmä nähdään ongelmien aiheuttajana, sisältää useimmiten abolitionistisen implikaation. Mallit, joissa sukupuolista sallitaan selkeämmin positiivinen puoli ja kokemus, voi olla hankalampaa sisällyttää abolitionismiin. Olen kuitenkin Mikkolan kanssa samaa mieltä siitä, että meidän ei tarvitse olettaa sukupuolille yhtäkään välttämätöntä ominaisuutta, enkä koe, että tämä pidättäytyminen välttämättömien ominaisuuksien postuloimisesta vähätelisi ihmisten kokemuksia.

⁵⁷ Voimme toki miettiä menettääkö ihminen sukupuolestaan enemmän ominaisuuden muuttuessa neutraaliksi, vai ominaisuuden kadotessa. Mikkola itse varmasti tarkoittaa ihmisen kokemusta riippumatta sukupuolesta, jolloin vastaus on selkeä.

3. TRANSFEMINISMI

Sukupuolivähemmistöjen tuki- ja toimintaryhmissä on yleisesti hyväksytty periaate, jonka mukaan osallistujien sukupuolta ei saa määrittellä kysymättä heiltä. Tämän periaatteen tarkoituksena on luoda kyseisistä tiloista turvallisempia sukupuolivähemmistöille. Tätä periaatetta kutsutaan itsemäärittelyn oikeudeksi. Suomalaisessa kontekstissa itsemäärittely koskee kysymystä mieheksi, naiseksi tai muuksi identifioitumista, mutta sisältää myös toisten luokittelun välttämisen periaatteen.⁵⁸ Tällä tarkoitetaan, ettei toisia osallistujia saa luokitella sukupuolivähemmistöjen alaluokkiin, esimerkiksi transvestiitiksi tai transsukupuoliseksi.

Transkeskustelussa korostetaan sukupuolen kohdalla usein itsemäärittelyn merkitystä ja esimerkiksi *Transtukipisteen* ja *Setan* transryhmät usein sisältävät ko. säännön määrittelyn suhteen. Periaatteena näissä ryhmissä on, että kenenkään sukupuolta ei tule määrittellä ulkopuolelta käsin, vaan jokaisen tulee itse saada vapaasti ilmaista oma kokemuksensa omasta sukupuolisuudestaan. Tarkoituksena tässä on turvallisen sosiaalisen tilan luominen ihmisille, jotka tulevat transryhmiin. Itsemäärittelyn taustalla on ajatus ensimmäisen persoonan auktoriteetista⁵⁹. FPA olettaa, että paras perusta ihmisen minäkuvan sukupuolelle on ihmisen oma kokemus sukupuolestaan. Koska ihminen itse on suurin

⁵⁸ Sukupuolipronominin sisältyvissä kielissä itsemäärittelyoikeus koskee erityisesti pronominin valintaa, ja sen välttämistä. Suomen kieleen tämä ei päde, joten meille itsemäärittely koskee lähinnä identifioitumista.

⁵⁹ *First person authority* (tästedes FPA)

auktoriteetti sukupuolensa osalta, ja koska meillä ei ole selkeitä epistemologisia kriteerejä⁶⁰ vastustaa tätä kokemusta, niin meidän tulee - kohdellaksemme muita ihmisiä reilusti - hyväksyä heidän kokemuksensa. FPA:n kunnioittaminen on toisin sanoen normatiivinen vaade.

FPA:n kunnioittaminen on melko hankalaa ja lähes mahdotonta sekä Wittin että Haslangerin teoriassa, millä perusteella nämä teorit voidaan nähdään transihmisille haitallisina. Wittin teoriassa ihmisen persoona on täysin erillinen sukupuolisuudesta, sillä sukupuoli sijoittuu sosiaalisen yksilön alueelle. Tätä kautta FPA ei saa mitään teoreettista lisäpainoa, sillä sosiaalisen kentällä FPA on vain yksi niistä normatiivisista vaateista, joita ihmisiin kohdistuu. Sukupuolikokemus on kokonaan yhteisöstä riippuvainen, eikä minäkokemuksella ole sen määräytymisessä sijaa.

Myös Haslangerin teoriassa törmätään samaan ongelmaan, kun seurataan hänen määritelmänsä siitä, mikä on nainen ja mikä mies. Yksilön omalla kokemuksella itsestään ei ole suoraa vaikutusta hänen sukupuolittamiseensa, eikä Haslangerin mallissa muutenkaan ole tilaa normatiivisille vaatimuksille. Erityisesti Haslangerin mallin puitteissa FPA-vaade näyttää täysin väärin asetetulta. Haslanger kuvaa sorron järjestelmää, jossa ihmiset jaotellaan kahteen luokkaan auttamattoman väkivaltaisesti. Tämänkaltaiseen järjestelmään ei mahdu positiivista vaadetta ihmisen oman kokemuksen tukemisesta, sillä koko järjestelmä itsessään on väkivaltainen ja sortava.

Jääkö siis FPA väistämättä sosiaaliseen ontologiaan pohjautuvien mallien ulkopuolelle? Tämä näyttää mahdollisesta, sillä näissä malleissa ainoa tapa hankkia tietoa sukupuolisuudesta on sosiaalisen kanssakäymisen kautta⁶¹ ja ainoa tapa olla jotakin on olla osa yhteisöä⁶². Tällöin transihmiset ovat aina vaarassa joutua väärinymmärretyiksi ja tätä kautta väkivallan kohteeksi. Kuitenkin täytyy korostaa, että erityisesti Haslangerin mallissa on vaikea nähdä, miksi transihmisten kokema väkivalta sukupuolittamisen osalta olisi pahempaa kuin kenen tahansa ihmisen kokemus sukupuolisuudestaan. Jos me kaikki olemme määritelmällisesti osana sorron järjestelmässä, ei ole mielekäästä kisata siitä, ketä sorretaan eniten⁶³.

⁶⁰ Mikäli hyväksymme transsukupuolisuuden ilmiönä, joudumme hyväksymään että arkinen havaintomme sukupuolesta ei ole täysin luotettava.

⁶¹ episteeminen puoli

⁶² ontologinen puoli

⁶³ Puhun puhtaasti teorian tasolla, eikä tarkoitukseni ole vähätellä kenenkään kokemaa kärsimystä

Sosiaaliset ontologiat joutuvat hahmottamaan ja tulkitsemaan transihmisyyden ilman, että voivat tuoda yksilön oman kokemuksen merkitsijäksi. FPA:han perustuva kritiikki Wittiiä ja Haslangeria vastaan on väärin kohdistettua, sillä tämänkaltainen vaade ei mahdu heidän ontologioihinsa. FPA voidaan ohittaa toteamalla pelkästään tämä seikka, mutta oleellisempaa feministiselle filosofialle on kysyä, jäävätkö tietyt spesifit sorron muodot näkemättä ja jäsentämättä, jos FPA hylätään. Mikäli pystymme todistamaan tämän, silloin Wittin ja Haslangerin malleihin kohdistettu kritiikki on intuitioltaan oikea.

Esimerkiksi Julia Serano pyrkii tätä kautta kyseenalaistamaan sukupuoleen kohdistuvan sorron määritelmää. Tuomalla esiin erityisesti transihmisiin kohdistuvia sorron muotoja hän pyrkii nostamaan näkyville feminististen sukupuolen ontologioiden periaatteellisia ongelmia. Erillisen ja erityisen sorron osoittaminen on välttämättömyys, mikäli sukupuoliontologioita halutaan kritisoida. Pelkkä sorretuksi tuleminen on triviaali huomio, sillä sorto on kaiken feministisen teorian lähtökohta. Ihmiset kokevat sortoa sukupuolisuutensa vuoksi. Sorron tasojen ja vakavuuden erittely, jonka tarkoituksena on osoittaa, kuka kärsii eniten, ei ole mielekäs päämäärä. Tässä onkin ehkä merkittävin haaste transfeminismin modernien sukupuoliontologioiden osalta: millä tavalla saattaa yhteen transyhteisön oma vaade FPA:n kunnioittamisesta ja sosiaalisten ontologioiden väistämätön persoonan ohittaminen.

Tarkoitukselleni oleelliset kohdat transfeminismin ja transsukupuolisuuden historiassa koskevat erityisesti tapoja, joilla transsukupuoliset ovat käsitteellistetty joko osaksi sukupuolibinaaria järjestelmää tai kokonaan sosiaalisen järjestelmän ulkopuolelle tai sen marginaaliin. En ota kantaa näiden käsitteellistysten paremmuuteen tai huonommuuteen, sillä näen, että tämä kysymys on luonteeltaan selkeämmin poliittinen kuin teoreettinen. Koen kuitenkin maininnan arvoisena, että näistä jälkimmäinen kanta on huomattavasti voimakkaammin edustettu ja kannatettu.

Omaa työtäni varten haluan määritellä transfeminismin kahden tarkentavan periaatteen avulla. Näiden periaatteiden muotoilu on omani, mutta sisällön osalta olen velkaa transfeministille keskustelulle yleensä.

TF1 Sukupuolen käsitteen tulisi olla sellainen, että käsite mahdollistaa trans-ihmisten sorron analysoinnin juuri transihmisinä

TF2 Sukupuolen käsitteen tulisi olla sellainen, että käsitteen sisälle on mahdollista sisällyttää transihmiset

TF1:n tarkoituksena on edellyttää spesifisti sen transihmisiin kohdistuvan sorron jäsenyys, joka on seurasta heidän transihmisyydestä, ei heidän sukupuolestaan. Tämä erotteluna yleisestä sukupuolisorrosta, joka kohdistuu myös niihin naisiin tai miehiin, jotka eivät ole transihmisiä. TF2:n tarkoituksena on karsia ne sukupuolen ontologiat, jotka eivät salli edes loogista transihmisen mahdollisuutta. TF2 saa jäädä avoimeksi sen suhteen, tarvitseeko ratkaisun olla erillinen luokka trans-ihmisille, joko sisällytettynä binaariseen malliin, tai useamman sukupuolen malliin. Korostan, että tarkoitus on määrittellä mielekkäitä käsitteitä nimenomaisesti transefeminismille, ei välttämättä mielekkäitä käsitteitä selittämään transilmiöitä yleensä tai transfeminismin ulkopuolella.

Lähestymistapani transfeminismin historiaan on kiinnostus kysymykseen, kuinka muodostamme luokan nimeltä ”transsukupuoliset” (ja kuinka muodostamme luokat ”miehet” ja ”naiset”) ja millä tavalla tämä luokka on suhteessa muihin mahdollisiin sukupuolen mukaan määritettyihin luokkiin. Ohitan tällä fokuksen valinnalla monia merkittäviä kysymyksiä, jotka liittyvät transsukupuolisuuteen, kuten esimerkiksi mielenfilosofiset ja ontologiset kysymykset koskien minuuden suhdetta sukupuolisuuteen sekä epistemologiset kysymykset siitä, minkälaista tietoa tieto omasta sukupuolesta on ja voi olla

Transsukupuolisuus tuli feministisen keskustelun piiriin 1970-luvulla. Taustalla olivat käytännölliset kysymykset siitä, miten transsukupuolisia ihmisiä tulisi kohdella naisille tarkoitettuissa ryhmissä. Keskustelu on jatkunut nykypäivään asti erityisesti Yhdysvalloissa, mutta merkittävästi vähemmän Suomessa. Ensimmäiset reaktiot transihmisiin olivat pääasiallisesti vihamielisiä. Näistä reaktioista tunnetuin on Janice Raymondin näkemys. Janice Raymond esittää teoksessaan *The Transsexual Empire* (1979) kannan, jonka mukaan transihmiset⁶⁴ ovat huomaamattaan sisäistäneet seksismin ja pyrkivät symbolisesti raiskaamaan naisia valtaamalla heidän tilansa. Vaikka tämän yksityiskohdan mainitseminen ei ole tärkeää omalle fokukselleni, niin tämänkaltainen argumentti on

⁶⁴ Raymond ei juuri puhu trans miehistä. Hänen kohteenaan ovat nimenomaisesti trans naiset

historiallisesti ollut merkittävä transihmisten ja feministien välisen suhteen muovautumisessa.⁶⁵ Tästä syystä uhraan argumentin kuvaamiselle hiukan aikaa

Raymondin mukaan sukupuoli muodostuvat kahdesta piirteestä: kromosomeista ja yksilöiden sukupuoliroolia koskevista kokemushistorioista⁶⁶ Raymond argumentoi, että koska trans-naisilla ei ole kokemusta naisiin kohdistuvasta sorrosta, ei heitä voida laskea naisiksi. Raymondin mukaan yksilöiden kokemus siitä, että he ovat transsukupuolisia, muodostuu liian tiukkojen sukupuoliroolien takia, jolloin ilmiön taustalla on ainoastaan seksistinen sorto. Poistamalla tämän seksistisen sorron saadaan transsukupuolisuus ilmiönä katoamaan. Raymondin mukaan transsukupuolisuuden myytin taustalla on lääketieteen tavoitteet eikä kyseessä ole aito sukupuolisuuden ilmiö. Hänen jäsenyyksessään ei siis ole edes mahdollisuutta siihen, että ihminen voisi olla aidosti transsukupuolinen. Tämän vuoksi Raymondin hahmotus on myös sokea sorrolle, joka kohdistuu transsukupuolisiin nimenomaan transsukupuolisina, transnaisina ja transmiehinä.

Raymondin mallin pääongelma on, että sen puitteissa transsukupuolisuudelle erillisenä ilmiönä ei ole edes mahdollista tilaa. Väite, että transsukupuolisuus ja kokemukset siitä syntyvät seksistisen sorron kautta, ei ole sinänsä ongelmallinen. Samankaltaista väitettä esiintyy myös monessa trans-myönteisessä ja neutraalissa näkemyksessä. Myöskään väite, että kokemushistoria on merkityksellinen sukupuolisuudessa, ei ole välttämättä ongelmallinen. Transsukupuolisuuden kokemuksen mahdollisuuden kiistäminen kuitenkin peittää näkyvistä monenlaisia sorron muotoja, ja ongelma onkin juuri tässä loogisen mahdollisuuden puuttumisessa.⁶⁷

Ensimmäinen tunnettu transfeministinen vastine Raymondin näkemykselle oli Sandy Stonen argumentti artikkelissa ”The Empire Strikes Back” vuodelta 1991. Stone tuo esiin näkemyksen, jonka mukaan transihmiset ovat sorrettu vähemmistö itsessään eivätkä ainoastaan osana yleisempää sukupuolisortoa⁶⁸. Stonen tavoitteena on luoda teoreettinen tila, jossa trans-ihmisistä voidaan keskustella ilman vetoamista luonnollisen luokan

⁶⁵ Esimerkiksi nykyinen ns. RadFem-liike on hyvin transviihamielinen. Tästä suuntauksesta feminismissä käytetään nykyään ilmaisua TERF (*Trans-Exclusive Radical Feminism*)

⁶⁶ *Sex role* alun perin. Raymondin tarkoituksena oli välttää *gender*-ilmaisun käyttö, koska ilmaisun juuret ovat psykiatrisessa kirjallisuudessa, joka käsittelee transsukupuolisuutta.

⁶⁷ Todistustaakka tässä on selkeästi Raymondilla. Vaikka kiistäisimme transsukupuolisuuden validina ilmiönä tässä kontekstissa, niin intersukupuolisuus kuitenkin osoittaa että hänen käyttämänsä sukupuolen ontologia ei ole riittävä kuvaamaan sukupuolen ilmiöitä. Tällöin hänen väitteensä on enemmän tietoisesti syrjivä kuin vain teoreettisesti vajaa näkemys. Mikäli hänen teoriassaan olisi mahdollisuus transsukupuolisuuteen, niin tilanne olisi hyvin erilainen.

⁶⁸ eli TF1

käsitteeseen⁶⁹. Stonen mukaan ainoat mahdolliset tavat puhua transsukupuolisuudesta ovat sidottu lääketieteelliseen ja seksistiseen keskusteluun. Transfeminismin tavoitteena on tällöin antaa tilaa transihmisten äänille, itseilmaisulle ja kuvauksille. Tällä tavalla voimme Stonen mukaan vapautua ihmisyyttä kahlitsevasta keskustelusta.

Toinen tunnettu ja selkeän kriittinen trans-ihmisiin kohdistuva analyysi on Bernice Hausmanin *Changing Sex: Transsexualism, Technology and the Idea of Gender* (1995). Myös Hausman on kiinnostunut lääketieteen osuudesta sukupuolen rakentumisessa, ja hänen tavoitteenaan on tehdä foucault’laista tulkintaa tästä ilmiökentästä. Hausmanin tulkinnan mukaan transihmisyys ilmiönä muodostuu pelkästään lääketieteen teknologioiden kautta. Hän väittää, että transihmiset ja lääkärit työskentelevät yhdessä luodakseen kertomuksia, joilla voidaan oikeuttaa tiettyjä lääketieteellisiä operaatioita. Hausmanin mukaan myös koko käsityksemme sosiaalisesta sukupuolesta on riippuvainen tästä samaisesta lääketieteen kehityksestä. Hän vetoaa esimerkiksi John Moneyn ja Robert Stollerin teksteihin ja väittää, että meille on kehittynyt käsitys sosiaalisesta sukupuolesta yksinomaan tältä pohjalta.

Hausmanin teorialla on paljon yhteistä Raymondin näkemyksiin, ja osittain tämän vuoksi niillä on myös hyvin samanlaiset teoreettiset ongelmat. Trans-ihmisyyden sitominen puhtaasti lääketieteen toimenpiteisiin ja käsitteisiin, erityisesti kirurgiaan, peittää näkyvistä monia transihmisyyden muotoja. Hausmanin esitys ei myöskään millään tavoin täytä asettamiani ehtoja transfeminismille, sillä hänelle transsukupuolisuus ei varsinaisesti ole edes sukupuolta koskeva ilmiö.

⁶⁹ Luonnollinen luokka ei ole Stonen käyttämä ilmaisu, vaan omani. Stonen mukaan yhteys eri trans ihmisten välillä on diskurssi, jota hän kutsuu genreksi. Stonen näkemyksen mukaan yksilöitä edeltävä yhteys on väistämättä sortava (vrt. Spelman)

3.1 Talia Bettcher ja ensimmäisen persoonan auktoriteetti

Jos itsemäärittelyn kunnioittaminen ymmärretään toimintaa ohjaavaksi eettiseksi normiksi, tämän normin sisällyttäminen sukupuolivähemmistöjen ryhmien toimintaohjeisiin on ymmärrettävää ja ongelmattonta. Ilmiön eettistä puolta tarkastelen seuraavassa Talia Bettcherin ajattelun kautta. Bettcher käyttää itsemäärittelystä termiä ”first person authority”⁷⁰. Useimmiten nykyfilosofiassa tällä termillä viitataan tiedollisiin väitteisiin, joita on vaikeaa, ellei mahdotonta todistaa luottamatta väitteen tekijään (Bettcher 2009, 100). Esimerkiksi kipua tai tahdontilaa koskevat väitteet ovat usein tämänkaltaisia⁷¹. Itsemäärittelyyn kuitenkin törmää myös viitekehyksissä, jotka eivät koske vain eettisiä normeja vaan laajemmin koko sukupuolen määrittelyä yhteiskunnassa. Kaikkien yhteiskunnan toimijoiden tulisi kunnioittaa yksilön sukupuolen itsemäärittelyä⁷². Talia Bettcher huomauttaa, että hänen näkemyksensä FPA:sta ei myöskään kata koko yhteiskuntaa vaan nimenomaisesti rajatut ns. transystävälliset tilat.

Itsemäärittelyn ongelma on nähdäkseni seuraavanlainen. Itsemäärittely on yksilön sukupuolisuutta koskeva väite, joka on mielestä riippuvainen. Tämä väite halutaan

⁷⁰ tästedes FPA

⁷¹ esim. ”Haluan mennä nyt ulos” ja ”vasemmassa polvessani on polttava kipu”

⁷² Tämä keskustelu sijaitsee selkeämmin akateemisen filosofian ulkopuolella

ymmärtää koko yhteiskuntaan kohdistuvaksi vaatimukseksi. Emme kuitenkaan voi havaita ihmisen sukupuolisuuden *kokemusta*. Tällöin on kohtuutonta olettaa, että toinen ihminen voi välittömästi tuntea toisen itsemäärittelyn. Talia Bettcherin ilmaisuja käyttäen eksistentiaalisesta identiteetin kysymyksestä 'kuka minä olen' tehdään metafyyssisen identiteetin kysymys 'mikä minä olen' (Bettcher, 2009, 110). Mikäli oletamme sosiaaliset ontologiat paikkansapitäviksi, niin metafyyssiset kategoriat ovat kokonaan riippuvaisia yhteisöllisestä elämästämme ja toiminnastamme. Tällöin sosiaaliset ontologiat loukkaisivat väistämättä sukupuolen itsemäärittelyä – ellemmme oleta, että myös itseään määrittelevä minä on kokonaan sosiaalisen elämän tuote.

Bettcheriläinen FPA:n tulkinta sitoutuu voluntarismiin, sillä hänen perusajatuksestaan on, että tietyissä sosiaalisissa piireissä ihmisen oma näkemys siitä, mikä on hänen sukupuolensa on (eettisesti) muita ihmisiä sitova. Bettcher ei kuitenkaan missään vaiheessa väitä, että sama vaatimus ulottuisi kaikkiin ihmisiin. Bettcher itse lainaa Garfinkelia, joka käyttää termiä ”luonnollinen asenne”⁷³ luonnehtiakseen niitä ihmisiä, joiden mukaan sukupuoli määräytyy ensisijassa sukupuolielinten nojalla (Bettcher 2009). Tämänkaltainen asenne on hyvin yleinen, ja näkyy erityisesti siinä julkisessa keskustelussa, joka koskee transihmisiä. Tilanteissa, joissa luonnollinen asenne on vallitseva, eli käytännössä suurimassa osassa sosiaalisia tilanteita, sukupuolen sitominen itsemäärittelyyn ei ole toimiva siirto. Tällaisissa tilanteissa myöskään sosiaalisesta tunnistamisesta riippumaton voluntarismi ei voi toimia. Tämän vuoksi Bettcher puhuu FPA:sta vain tietyissä sosiaalisissa piireissä⁷⁴. Näiden vaatimusten ulottaminen kyseisten piirien ulkopuolelle ei ole käytännössä mielekäs siirto. Vaikka olisikin eettisesti suotavaa, että yksilö saisi määritellä oman minäkuvan sukupuolensa ja sitä kautta sosiaalisen sukupuolensa, niin tämän vaatimuksen ulottaminen tilanteisiin, joita hallitsee luonnollinen asenne tai sosiaalisen tunnistamisen edellytys, ei toimi käytännössä. Sosiaaliseen konstruktionismiin sisältyy määritelmällisesti ehto, jonka mukaan sukupuolisuutemme ei ole kiinni pelkästään meistä itsestämme.

Jos väitteet yhtäältä itsemäärittelystä ja toisaalta sukupuolen sosiaalisesta konstruktiosta ovat ristiriidassa keskenään, niin meillä on useita mahdollisia tapoja vähentää tätä ristiriitaa puuttamalla käsitteiden määrittelyyn

⁷³ *natural attitude*. Sama käsite esiintyy myös Edmund Husserlin filosofiassa

⁷⁴ Bettcher tarkoittaa tässä yhteydessä turvallisia tiloja. Suomessa esimerkiksi Setan ryhmät lasketaan tämänkaltaiseksi.

- 1) Hyväksymme sosiaalisen konstruktionismin ja itsemäärittelyn välisen ristiriidan. Teoriamme sukupuolesta voivat rakentua tätä kautta ja olla silti transfeminismin tavoitteiden mukaisia.
- 2) Määrittelemme itsemäärittelyn käsitteen tavalla, jolla ristiriitaa ei synny. Tämä edellyttää käsitteiden vahvaa muokkaamista.
- 3) Määrittelemme sosiaalisen konstruktionismin tavalla, jolla ristiriita ei synny. Myös tämä edellyttää merkittävää käsitteiden muokkaamista.
- 4) Määrittelemme molemmat käsitteet tavalla, jolla ristiriita vältetään. Tämä edellyttää molempien käsitteiden muokkaamista.
- 5) Hyväksymme, että oletuksemme sukupuolen itsemäärittelystä ja sukupuolen sosiaalisesta konstruktiosta ovat jollain tavalla virheelliset.

Artikkelissaan itsemäärittelystä Talia Bettcher (2009) esittää ensimmäistä vaihtoehtoa (1) lähellä olevan ratkaisun. Hän mainitsee metafysisen identiteetin idean, mutta keskittyy pääasiallisesti kysymyksiin, jotka liittyvät itsemäärittelyn vaatimukseen. Hänen ratkaisunsa muotoilla itsemäärittelyn vaatimus eettisenä on yksi tapa välttää itsemäärittelyn vaatimuksen ja konstruktivistisen sukupuoliteorian välinen ristiriita. Vaihtoehdot (2) ja (3) tarjoavat mahdollisia reittejä purkaa ongelmaa, mutta en kykene tämän työn puitteissa arvioimaan tällaisia hankkeita. Olen tässä työssä sitoutunut haslangerilaiseen viitekehykseen ja tämä johtaa ratkaisuni kohtiin (2) ja (3). Jos tulkitsemme itsemäärittelyn vaatimuksen ja sosiaalisen konstruktionismin teorian perinteisillä tavoilla, niiden välille näyttää välttämättä muodostuvan ristiriita. Voimme kuitenkin hyväksyä tämän ja edetä toista kautta. Oma kantani on yhdistelmä kohdista (1) ja (4). Väitän, että ristiriita ei ole esteenä transfeministiselle projektille, mutta samalla esitän, että osa kohtaamistamme ongelmista johtuu käsitteiden väärinrajaamisesta.

Talia Bettcher käyttää FPA:ta eri merkityksessä kuin periaatetta tavallisesti käytetään. Tämän eron selkeäksi tekemiseksi käyn ensiksi lävitse FPA:n perinteisemmän merkityksen, eli ajatuksen siitä, että ihminen itse on viimekätinen auktoriteetti itseään koskevan tiedon osalta. Perinteisesti filosofiassa ajatellaan, että itseä koskeva tieto on epistemologisesti ongelmatonta ja pätevää, sillä hyvin suurella todennäköisyydellä olemme varmoja itsestämme (Gertler 2011). FPA on tämänkaltaista tietoa koskeva kanta, jonka mukaan ihmisen auktoriteetti itseään koskevassa tiedossa takaa ko. tiedon varmuuden. Jos meillä ei ole mitään erityisen hyvää syytä uskoa, että ihminen ilmaistessaan omia ajatuksiaan ja näkemyksiään valehtelee tai on epärehellinen, niin hänen näkemystensä kiistäminen ei ole mielekästä (Gertler 2011). Auktoriteetti ei lopullisesti takaa episteemistä

varmuutta tai edes sitä, että ihminen tietää niistä tiloista, joista puhuu. Kuitenkin tämänkaltaiset väitteet ovat hyvin suurella todennäköisyydellä totta (Gertler 2011). FPA:n piiriin asettuvat minuutta ja itseä kuvaavat väitteet eivät siis ole yleisesti kyseenalaistettavissa ja ovat tässä mielessä vakavasti otettavia – muutamia erityistapauksia lukuun ottamatta. Sekä Gertler että Bettcher mainitsevat, ettei FPA:n asema ole mitenkään taattu nykyfilosofiassa, vaan se on kyseenalaistettu monelta taholta⁷⁵. Käyn seuraavaksi läpi niitä FPA:n ongelmia, joita Bettcher käyttää perusteina vaatiessaan epistemologisesta tulkinnasta luopumisesta eettisen tulkinnan hyväksi.

Bettcherin mukaan epistemologisen tulkinnan ongelma voidaan muotoilla yksittäiseksi ristiriidaksi seuraavasti. Joko FPA on tulkittava episteemiseksi eduksi tai meidän on tehtävä FPA:sta niin heikko tulkinta, että emme voi selittää sillä juuri mitään. FPA:n toimivuuden perusteena on, kuten yllä mainitsin, että tilanteet, jossa ihminen on erehtyy omista välittömistä ajatuksistaan tai haluistaan, ovat suhteellisen harvinaisia. Bettcher kuitenkin huomauttaa, ettei tämä peruste tunnu uskottavalta. Ilmiöt kuten toiveajattelu, itsepetos ja alitajuiset asenteet ovat hyvin yleisiä ja myös todennettavissa havainnolla. Esimerkiksi huomattava määrä psykologisia testejä on suunniteltu identifioimaan tämänkaltaisia tapauksia. Ihmisen täydellinen erehtyminen omista ajatuksistaan voidaan rajata mahdottomaksi suhteellisen helposti, sillä mikäli olisi mahdollista olla jatkuvasti väärässä omista ajatuksista, emme voisi toimia lainkaan rationaalisesti. Tällöin meille ei olisi myöskään syytä olettaa erityistä sisäistä mielenmaailmaa. Esimerkiksi, jos olemme usein itsepetoksen alla, emme voi kuitenkaan tietää a priori, missä määrin ihmisen ajatukset eivät ole ”hänen omiaan”. Tällöin FPA:lla on asema auktoriteettina vasta empiirisen havainnon jälkeen eli kun olemme sulkeneet itsepetoksen mahdollisuuden pois. Mikäli emme voi luottaa ihmisen auktoriteettiasemaan omien ajatustensa osalta, niin FPA:lla ei ole mitään erityistä annettavaa kysymykseen itseymmärryksen varmuudesta, eikä se tällöin tarjoaisi minkäänlaista selitystä transilmiölle joita tarkastelemme (Bettcher 2009, 100–101).

Talia Bettcher edellyttää FPA:n epistemologisen tulkinnan korvaamista eettisellä tulkinnalla. Ilmiöt ja ominaisuudet, joita epistemologisesti tulkitun FPA:n on tarkoitus tukea, olisivat Bettcherin mukaan vähemmän ongelmallisia, mikäli ymmärtäisimme FPA:n eettiseksi ohjeeksi emmekä episteemiseksi periaatteeksi. Kyseessä ei olisi enää erityisasema itseä koskevassa tiedossa, eikä mikään erityinen näkökulma sisäiseen todellisuuteen. FPA:n merkitys muodostuisi vastuun sekä kunnioituksen kautta. Meillä

⁷⁵ Gertler 2011 sisältää keskustelua FPA:n epistemologisen tulkinnan ongelmia laajemmin.

olisi erityinen asema koskien mielentilojamme, koska kannamme vastuun niistä vetoamalla niihin tai lausumalla ne ääneen. Bettcherin mukaan nämä lausunnot eivät kuitenkaan ole pelkästään asian ilmaisevista, vaan niihin liittyy voimakkaampi sitoumus. Olemme vastuussa näkemyksistämme ja uskomuksistamme, erityisesti silloin kun nämä näkemykset ja uskomukset koskevat myös muita ihmisiä. Ajatuksemme olisivat myös yksityisiä eli muilla ei ole suoraa auktoriteettia määrittellä niitä. (Bettcher 2009, 101–102).

Eksistentiaalisesti merkittävä minäkuva ei kuitenkaan ole toimivuutensa osalta riippuvainen pelkästään yksilöstä itsestään, sillä minäkuvien uskottavuutta voidaan arvioida myös yhteisössä. Bettcherin mukaan ihmisen oman lausunnon⁷⁶ uskottavuus on ratkaiseva tekijä siinä, minkälaiset minäkuvat ovat hyväksyttäviä. Mikäli muilla ihmisillä ei ole mitään perustetta uskoa ihmisen lausuntoa omasta minäkuvavastaan, niin itsemäärittely ei voi onnistua. Yhteisö arvioi lausunnon antajan toimintaa ja ajatuksia, joita käytetään viitteenä tai merkkeinä siitä, minkälaiset minäkuvat ovat uskottavia. Olemme siis auttamatta tilanteessa, jossa minäkuvamme eivät ole ainoastaan meistä itsestämme kiinni.

Jopa silloin, kun sitoudumme huomattavan transystävälliseen tulkintaan itsemäärittelystä, joudumme aina palaamaan ihmisyyhteisöön minuutta koskevien lausuntojen lopullisina arvioitsijoina. Yksilöllä on toki useita tapoja ja mahdollisuuksia vaikuttaa tähän arvioon, mutta suoraa tapaa muuttaa toisten arvioita ei näytä olevan. Tätä taustaa vasten on hyvin vaikea nähdä, millä tavalla sukupuolen sosiaalisen konstruktion puolustaminen olisi väistämättä yksilöiden vapautumista edistävä teoreettinen siirto. Ron Mallon on kehittänyt samanlaista pohdintaa koskien rotua, ja osoittanut että on tapoja esittää rasistisia väitteitä, jotka eivät viittaa mihinkään essentialistisiin eroihin tai ominaisuuksiin, vaan etenevät sosiaalisen konstruktion käsittein (Mallon 2007). Ongelmana mielestäni ei ole riippuvuus yhteisöstä, sillä tämä on mahdollisesti ihmiselämän väistämätön piirre. Vaikuttaisi enemmänkin siltä, että sosiaalinen konstruktionismi ei olekaan poliittisesti niin vapauttava ja merkityksellinen sukupuolen teoria kuin saatamme helposti ajatella. Jos tavoitteena on pelkästään poliittisten mahdollisuuksien lisääminen, esimerkiksi tuomalla useita eri piirteitä keskusteluun purkamalla niiden luonnollisuus, niin sosiaalinen konstruktionismi toimii. Mikäli tavoitteena on eliminoida sortavat sosiaaliset järjestelmät, niin konstruktionismi on yksinään voimaton. Tämä tarkoittaa, että itsemäärittelyn kunnioittaminen ei sulje pois realismin, objektivismin ja naturalismin mahdollisuutta feministisen politiikan teoreettisena kehyksenä. Jos itsemäärittely on oleellinen ehto transfeminismille, meidän ei tarvitse sitoutua antirealismiin tämän tavoitteen

⁷⁶ *awoval*

saavuttamiseksi. Ylläkäyty keskustelu ei vielä riitä osoittamaan, että esittämäni ja puolustamani kanta olisi parempi vaihtoehto. Voimme kuitenkin todeta, että se on mahdollinen kanta, ja tämän mahdollisuuden toteaminen on olennainen kontribuutio käynnissä olevaan keskusteluun.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen esitellyt ja tutkinut työssäni analyttisen feminismin sukupuolen ontologioita ja selvittänyt niiden toimivuutta nykyisessä transfeministissä konteksteissa. Kaikki esitellyt ontologiat ovat suhteellisen uusia teorioita eivätkä siksi vielä ole tunnettuja filosofisten keskustelujen ulkopuolella. Selkeää suuntautumista uusiin sukupuolen malleihin ja teorioihin on kuitenkin tullut esiin keskustelussa transsukupuolisuudesta. Tästä esimerkkeinä uusi materialismi, jonka kehittäjiin Rosi Braidotti ja Karen Barad usein lasketaan, sekä uusi sukupuolen fenomenologia, jota on kehitetty ennen muuta Pohjoismaissa. Toisaalta myös käyttämissäni artikkeleissa ja teoksissa käydään usein keskustelua nimenomaisesti sukupuolivähemmistöistä.

Ensimmäisessä kappaleessa esittelin Sally Haslangerin näkemyksen feministisestä metafysiikasta realismin ja naturalismin ehdoilla. Haslangerille merkittävin mahdollinen ongelmakohta realismin ja naturalismin suhteen on sosiaalisen konstruktionismin mahdollisuus. Tämän vuoksi hän pyrkii löytämään tulkintoja realismista ja naturalismista, jotka eivät ole ristiriidassa sosiaalisen konstruktionismin kanssa. Tämän lisäksi erittelin sosiaalisen konstruktionismin eri tulkintoja. Toisessa kappaleessa esittelin Wittin, Stoljarin

ja Mikkolan näkemyksiä sukupuolen ontologiasta, sekä heidän kritiikkiään Haslangerin mallia kohtaan. Witt on esittänyt essentialismista analyyttisestä valtavirrasta poikkeavan tulkinnan, jonka tarkoituksena on pyrkiä vastaamaan sukupuolikokemuksen merkitykseen. Stoljar on kriittinen sukupuolirealismia kohtaan suosien nominalismia, koska nominalismi pystyy vastaamaan paremmin useaan kysymykseen liittyen feministisiin tavoitteisiin. Mikkola esiintyy työssäni sekä sukupuolirealismin puolustajana että omaperäisen sukupuolimallin esittäjänä. Kolmannessa kappaleessa kävin lävitse transfeminismin historiaa ja transfeministille keskusteluille tärkeää itsemäärittelyn teemaa. Sukupuoliontologioiden suhde sukupuolivähemmistöihin on kantava kysymys läpi työni ja tätä keskustelua esiintyykin jokaisessa kappaleessa.

Huomioni kohdistumiseen transfeminismiin on merkittävä valinta.. Valinnan taustalla on tietoinen päätös puhua nimenomaisesti feministisestä teoriasta ja sen yhteydestä sukupuolivähemmistöihin. Vaihtoehtoisena lähestymistapana olisi keskittää huomio erityisesti trans-näkökulmaan⁷⁷. Uskon että mielenkiintoiset kysymykset ja mahdolliset ongelmat näyttäytyisivät tällöin hyvin eri tavalla. Käsillä olevassa työssäni olen kuitenkin sitoutunut transfeminismin ja analyyttisen filosofian näkökulmiin.

Sukupuolirealistiset mallit voivat toimia transfeminististen tavoitteiden rinnalla, mutta tämä edellyttää tietynlaista tulkintaa erityisesti sukupuolen itsemäärittelystä. Sosiaalisten ontologioiden tasolla meidän on hyväksyttävä tilanteet, joissa ihmisiä sukupuolitetaan väärin ja perusteetta⁷⁸. Tämä ei tarkoita, että näin tulisi aina olemaan, mutta tällä hetkellä sukupuolen käsitteemme sisällyttää mahdollisuuksia väärinsukupuolittamiseen. Itsemäärittelylle jää kuitenkin selkeä tila, mikäli hyväksymme Talia Bettcherin kannan itsemäärittelystä pohjimmiltaan eettisenä oikeutena. Tällöin keskustelun taso ei koske ontologioita, ja väistämätöntä ristiriitaa synny. Kysymykseksi tietysti jää, onko tämä eettinen taso, sen muotoilu ja motivointi riittävä. On mahdollista, että huomiota itsemäärittelyyn voi olla vaikea puolustaa. Bettcherin tulkinta tuntuu edellyttävän yksilöltä erityistä suhdetta omiin ajatuksiinsa. Tämä näkemys voidaan kuitenkin haastaa.

Näen, että eettinen tulkinta on riittävä, mikäli keskitymme transfeminismin käytännön tavoitteisiin. Kunnioittamalla ihmisen omaa näkemystä omasta sukupuolestaan voimme perustella muun muassa heidän oikeutensa korjaushoitoihin sekä syrjinnän vastaisen toiminnan välttämättömyyteen. Pidän edellä esitettyä minimaalisena ehtona teorian

⁷⁷ Jätän avoimeksi tarkemmat määrittelyt tämän näkökulman sisällöstä ja mahdollisuudesta

⁷⁸ Olettaen väärin sukupuolittamisen riippuvan yksilön itsemäärittelystä

toimivuudelle sukupuoliproblematiikan kontekstissa. Jos haluamme tehdä vahvempia väitteitä, eettisen tulkinnan mahdollisuuksia on tarkasteltava kriittisemmin.

Työni taustalla on kuitenkin ollut poliittinen sitoumus siihen, että transnaiset ovat naisia ja transmiehet ovat miehiä. Tarkoitukseni ei ole ollut lähteä kyseenalaistamaan tätä väitettä tai intuitiota vaan lähteä tutkimaan erilaisia tapoja puolustaa kyseistä näkemystä. Ei kuitenkaan ole millään tavalla itsestäänselvää, mitä kyseinen sitoumus tarkkaan ottaen merkitsee. Tässä on tärkeä motivaatio omalle työlleni. Transkysymyksiin keskittyvä filosofia on edelleen hyvin uutta ja alaan sisältyy hyvin erilaisia filosofiaan kohdistuvia tavoitteita ja toiveita. Tämän vuoksi onkin ensiarvoisen tärkeää käydä keskustelua erilaisten lähestymistapojen välillä, unohtumatta keskustelua varhaisemman filosofian perinteen kanssa. Samasta syystä täytyy olla tarkkana lukiessaan keskustelua sukupuolesta transfeministisen tulkinnan kautta, sillä sanojen merkitykset ovat hyvinkin vaihtelevia⁷⁹. Tämä vaihtelevuus on yksi syy, miksi on tärkeää tarkastella sitoumuksia, joita teemme teorioissamme sukupuolesta niin ontologisella, loogisella, semanttisella kuin historiallisellakin tasolla.

Näen, että valitsemani näkökulma mahdollistaa mielekkään ja perustellun transfeministisen teorian, mutta ongelmaton sei ei ole. Haslangerin näkemystä sukupuolesta on kritisoitu ”cis-seksistiseksi”⁸⁰, sillä perusteella, että teoria ei kaikissa tilanteissa kykene sisällyttämään transihmisten sukupuolisuutta piiriinsä ilman ongelmia⁸¹. Keskittymällä omassa työssäni sukupuolen ilmiöön metafysisenä luokkana kykenin väistämään nämä ongelmat osittain. Toisaalta sitouduin Bettcherin kantaan itsemäärittelystä, joka on tarkoitettu rajoitettuun sosiaaliseen ympäristöön. Näillä valinnoilla löytyy sellaisia tulkintoja Haslangerin teorialle, jotka eivät väistämättä ole cis-seksistisiä. Nykytutkimuksen piirissä Haslangerin teoriaa pyritään myös muokkaamaan transinklusiivisemmaksi⁸².

Työni tärkeimpänä väitteenä, ja johtopäätöksenä, pidän tarvetta selkeämpään analyysiin siitä, mitä me haluamme sanoa sukupuolen käsitteellä. Meidän tulee ottaa sukupuolen ontologia vakavasti ja ilmaista tämä ontologia selkeästi. Ilman selkeyttä transfeministinen

⁷⁹ Jennifer Saul kuvaa tätä mielestäni hyvin kielifilosofian keinoin miettimällä lauseen ”Amanda is a woman even though she has testicles” totuusarvoa. Saulin mielestä kyseinen lause on totta ja ymmärrettävä, mutta vastaus siihen miksi näin on osoittautuu vaikeammaksi

⁸⁰ cis-seksismillä tarkoitetaan seksismin muotoa, jossa transihmiset joutuvat sorrettiun asemaan. Sana *cis* on tässä kontekstissa neologismi, joka tarkoittaa samalla puolella olemista.

⁸¹ Haluan huomauttaa, että Haslanger itse on tietoinen näistä ongelmista, ja myös hyväksyy niiden olevan ongelmia

⁸² Yksityiskeskustelut tutkijoiden kanssa

keskustelu ajautuu helposti ohitse puhumiseen ja näennäiseen yksimielisyyteen, koska sukupuolen käsitteen tarkoitukset, motivaatiot ja sisällöt ovat erilaiset. Esittelin erilaisia mahdollisuuksia puhua sukupuolesta johdonmukaisesti. Käsittelemistäni kannoista jokainen noudattaa analyyttisen metafysiikan ehtoja. Jokainen on selkeästi analyyttisen metafysiikan ehtojen mukainen. Tämän perinteen ulkopuolelta löytyy kilpailevia malleja, kuten fenomenologiset sukupuolen teoriat. Muita malleja voidaan lähteä kehittämään myös hyväksymällä kanta, jonka mukaan kaikki sukupuolimallit ovat väistämättä sortavia, jolloin tavoitteena tulisi olla kokonaisvaltainen vapautuminen niistä.

Tavoitteeni tässä työssä on ollut vaatimaton. Tarkoitukseni ei ole osoittaa yksittäistä ontologiaa mahdolliseksi vaan ainoastaan osoittaa, että analyyttinen feministinen metafysiikka tarjoaa mielenkiintoisia ja vahvoja välineitä transfeminismille ja transihmisyyteen liittyvien kysymysten filosofiseen selvittämiseen ja teoretisoimiseen tai ainakin peruslähtökohdat tällaisiin välineisiin. Jatkohankkeissa on tärkeää edetä positiivisempaan työhön eli rakentaa uutta sisältöä ja löytää uusia tapoja puhua ilmiöstä. Purkavalla ja kyseenalaistavalla työllä on kuitenkin merkityksensä, erityisesti filosofiassa, vaikka on tärkeää, että teoreettinen keskustelu trans-ihmisyydestä ei jää ns. muiden roskien siivoamiseksi⁸³.

⁸³ Kiitokset Linda Martín Alcoffille tästä kielikuvasta

LÄHTEET:

Armstrong, David Malet: A Theory of Universals: Universals and Scientific Realism, Volume II, Cambridge University Press, New York 1980

Bettcher, Talia: Trans identities and First person Authority teoksessa Shrage, Laurie (toim.), You've changed: sex reassignment and personal identity, Oxford University Press 2009

Bettcher, Talia, "Feminist Perspectives on Trans Issues", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/feminism-trans/>>.

Bettcher, Talia: "Trans Women and the Meaning of 'Woman'" in *Philosophy of Sex: Contemporary Readings* (Sixth Edition, eds., A. Soble, N. Power, R. Halwani), Rowman & Littlefield, 2012

Butler, Judith : Gender Trouble (2nd edition), Routledge, New York 2006

Fausto-Sterling, Anne : Sexing the body – Gender politics and the Constitution of Sexuality, Basic Books, New York 2000

Gertler, Brie, "Self-Knowledge", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/self-knowledge/>>.

Hacking, Ian: *Mitä Sosiaalinen konstruktionismi on?* Vastapaino, Tampere 2009

Hale, Jacob: *Are Lesbians Women*, *Hypatia* 1996 Vol.11 No.2 s. 94-121

Haslanger, Sally: *Resisting Reality – Social Construction and Social Critique*. Oxford University Press, New York, 2012

Hausman, Bernice: *Changing Sex: Transsexualism, Technology and the Idea of Gender*, Duke University Press, Durham, 1995

Kripke, Saul: *Identity and Necessity* teoksessa *Naming, Necessity and Natural Kinds*, Schwartz Stephen (toim.), Cornell University Press, Ithaca 1977, s. 66-101

Kripke, Saul: *Naming and Necessity*, Harvard University Press, Cambridge 1980

Mallon Ron: *Human Categories Beyond Non-Essentialism*, *The Journal of Political Philosophy* 2007 15, 2, s. 146-168

Mikkola, Mari: *Feminist Perspectives on Sex and Gender*”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL=<<http://plato.stanford.edu/archives/fall2012/entries/feminism-gender/>>

Mikkola, Mari : *Elizabeth Spelman, Gender realism and Women*. *Hypatia* 2006, 21, 4, s. 78-96

Mikkola, Mari: *Ontological Commitments, Sex and Gender*, teoksessa *Feminist Metaphysics – Explorations in the ontology of sex, gender and the self*, Witt Charlotte (toim.) Springer Netherlands, 2011 s. 67- 85

Raymond, Janice: *The transsexual empire: The making of the she-male*, Boston: Beacon Press 1979

Scott-Dixon, Krista (toim.): *Trans/forming Feminisms*, Sumach Press, Toronto 2006

Spelman, Elizabeth V: *Inessential Woman : Problem of Exclusion in Feminist Thought*, Beacon Press, Boston 1988

Stoljar, Natalie: Different Women. Gender and the realism-nominalism debate, teoksessa Feminist Metaphysics – Explorations in the Ontology of Sex, Gender and the Self, Witt Charlotte (toim.), Springer Netherlands, 2011 s. 27 – 46

Sveinsdóttir, Asta k: Metaphysics of Sex and Gender, teoksessa Feminist Metaphysics – Explorations in the Ontology of Sex, Gender and the Self, Witt Charlotte (toim.) Springer Netherlands, 2011, s. 47-65

Witt, Charlotte: Feminist Metaphysics: Explorations in the Ontology of Sex, Gender and The Self, Springer Netherlands, 2011

Witt, Charlotte: The Metaphysics of Gender, Oxford University Press, New York 2011